

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ, ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	8
1.1. Теоретичні засади формування та розвитку воєнної безпеки України.....	8
1.2. Правові основи воєнної безпеки.....	15
1.3. Суб'єкти системи воєнної безпеки держави.....	23
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ.....	30
2.1. Загрози воєнній безпеці держави.....	30
2.2. Місце та роль Збройних сил України в забезпеченні Воєнної безпеки держави.....	40
2.3. Місце та роль Національної гвардії України в забезпеченні Воєнної безпеки держави.....	50
РОЗДІЛ 3. ВОЄННА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ.....	60
3.1. Воєнна безпека як чинник стабільності суспільства.....	60
3.2. Воєнна безпека України в контексті воєнної безпеки Європи.....	66
ВИСНОВОК.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ДССТ – Державна спеціальна служба транспорту

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

ЗСУ – Збройні сили України

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НГУ – Національна гвардія України

ООН – Організація об'єднаних націй

СБУ – Служба безпеки України

НАТО - North Atlantic Treaty Organization (Організація Північноатлантичного договору)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Життєво важливі інтереси будь-якої держави базуються на національних здобутках, культурі, цінностях та можливостях економіки, політичної і військової системи, а також на духовному та інтелектуальному потенціалі суспільства. Для ефективної оборони України, вдосконалення діяльності органів влади та законодавства у цій сфері важливо вивчати теоретичні проблеми та дискусійні підходи до розуміння сутності та значення оборони, її місця в системі національної та воєнної безпеки, а також правового регулювання оборонної сфери. Основою національної безпеки є воєнна безпека, яка є ключовим елементом державної безпеки і досягається завдяки розвитку відповідного законодавства та заходів на державному рівні. Воєнна безпека забезпечує стабільність і розвиток держави, що робить цю тему вкрай важливою для реалізації державної політики в оборонній сфері.

З огляду на повномасштабне вторгнення на територію України російської федерації, питання розвитку воєнної безпеки є особливо актуальним, адже війна спричиняє численні жертви, руйнування інфраструктури, екологічні проблеми та інші кризи. Перемога можлива лише завдяки зміцненню воєнної безпеки та активній співпраці з західними партнерами, що допоможе уникнути подібних актів агресії у майбутньому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилось в рамках магістерської наукової роботи за освітньо-професійною програмою ««Організація забезпечення державної безпеки підрозділами Національної гвардії України» навчального плану 2023-2024 років Київського інституту Національної Гвардії України за спеціальністю 251 «Державна безпека» відповідно до профілю кафедри забезпечення державної безпеки.

Метою роботи є: визначити стан нормативно-правового регулювання забезпечення воєнної безпеки держави, діяльності сил оборони у сфері забезпечення воєнної безпеки і окреслити геополітичне значення воєнної безпеки України в контексті безпеки Європи.

Завдання:

1. Дослідити теоретичні засади формування та розвитку воєнної безпеки України.
2. Визначити систему воєнної безпеки держави.
3. Розглянути місце та роль окремих складових сил оборони (ЗСУ, НГУ) в системі забезпечення воєнної безпеки держави.
4. Дослідити вплив воєнної безпеки України на стан воєнної безпеки Європи.

Об'єкт дослідження роботи. Суспільні відносини органів державної влади України пов'язані із забезпеченням воєнної безпеки держави.

Предмет дослідження. Воєнна безпека як складова національної безпеки.

Практичне значення. Результати роботи можуть бути використані для проведення навчальних занять з дисциплін «Організація сектору безпеки і оборони України».

Опис трудових функцій

Г8. Здатність організувати та здійснювати управління діями підрозділів в ході підготовки та ведення бою.

Г7. Здатність організувати та здійснювати управління діями підрозділів в ході виконання завдань під час проведення спеціальних операцій.

Г8.К1. Застосовувати різні способи комунікації під час організації та управління діями підрозділів в ході підготовки та ведення бою.

А. Застосування військового лідерства в службово-бойовій діяльності та бойових діях.

А3.31. Методи формування позитивного соціально-психологічного клімату у військовому колективі.

Теоретичною основою даного дослідження. Є підручники, навчальні посібники, наукові статті та збірники наукових праць по даній тематиці, законодавство України.

Методи дослідження. При написання даної роботи використовуватись методи аналізу літератури (пошук джерел по даній тематиці), порівняння статистичних даних (обробка наявних для дослідження статистичних даних), метод наукового пізнання (глибоке дослідження і пошук необхідної інформації), опис певних явищ та подій (використання наявної літератури для таких дій).

Нормативною основою роботи. Є нормативно – правові акти, Конституція України, Закони України «Про Національну безпеку України» № 2469-VIII від 21.06.2018 року, «Про оборону» № 1932-XII від 06.12.1991 року, «Про Збройні сили України» № 1934-XII від 06.12.1991 року, «Про основи національного спротиву» № 1702-IX від 16.07.2021 року, «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 року, Укази Президента України «Про стратегію національної безпеки» від 14 вересня 2020 року № 392/2020, «Про стратегію воєнної безпеки» від 25 березня 2021 року № 121/2021, Про Стратегічний оборонний бюлетень України» від 17 вересня 2021 року № 473/2021 та інші.

Структура роботи. Обумовлена метою дослідження. Робота складається зі вступу, основної частини, тобто 3 розділи, що включають в себе 8 підрозділів, висновок, список використаних джерел.

Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 80 сторінок, з яких основна частина – 71 сторінок. Список використаної літератури містить 45 найменувань і займає 5 сторінок.

Апробація результатів роботи.

Тези доповіді:

Коломієць І. П. Теоретичні засади формування та розвитку воєнної безпеки України. Сучасні наукові тенденції в роботах молодих вчених : матеріали II Всеукр. суч. наук. конф. (м. Київ, 27 квітня 2024 р.). Київ : Київський інститут Національної гвардії України. 2024. С. 67-70

Коломієць І. П. Система логістичного забезпечення воєнної безпеки. Сучасні наукові тенденції в роботах молодих вчених : матеріали II Всеукр. суч. наук. конф. (м. Київ, 27 квітня 2024 р.). Київ : Київський інститут Національної гвардії України. 2024. С. 63-66

Коломієць І. П. Воєнна безпека України в контексті воєнної безпеки Європи. Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки : матеріали II Всеукр. наук. практ. конф. (м. Київ, 25 жовтня 2024 р.). Київ : Київський інститут Національної гвардії України. 2024. С. 355 - 357

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ, ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1 Теоретичні засади формування та розвитку воєнної безпеки України

Життєво важливі інтереси багатьох країн базуються на національній спадщині минулих поколінь і потенціалі, який забезпечується можливостями національної економіки, політичною та військовою силою, а також духовним, моральним і інтелектуальним ресурсом суспільства. Після невдалого державного перевороту в Москві 24 серпня 1991 року Верховна Рада УРСР прийняла Акт проголошення незалежності України, офіційно оголосивши про утворення суверенної та демократичної держави — України.

Значення Акту незалежності України є визначальним як для формування української держави, так і для створення системи безпеки і оборони. Адже в цей час на території України дислокувалося військове угруповання загальною чисельністю близько 780 тис. осіб, серед яких вихідці з України становили меншість. [1, с. 22] Зазначене військове угруповання в будь-який час могло стати дестабілізуючим чинником, потенційною загрозою суверенітету незалежної України. [2, с. 195]

Тому, того ж дня, Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про військові формування на Україні», яка передбачала підпорядкування українському парламенту всіх військових формувань, що були дислоковані на території республіки, та утворення Міністерства оборони України. [3]

Воєнна безпека є основою національної безпеки держави. Це складний феномен, який потребує ретельного аналізу з урахуванням сучасного етапу розвитку України та викликів, що постають перед нею, а також прогнозування та моделювання можливих військових загроз і глобальних небезпек майбутнього. Все це необхідно для своєчасного формування

стратегії воєнної безпеки країни. На сьогодні особливу увагу приділяють вивченню теоретичних основ створення та розвитку воєнної безпеки України, враховуючи поточні умови та можливі перспективи на майбутнє.

Останніми роками перед повномасштабним вторгненням в нашу країну значно посилилась увага до гарантування безпеки людини, суспільства і держави, ця увага охоплює соціально-політичну, економічну, правову, військову, продовольчу, кібернетичну безпеку та інші види безпеки, які може забезпечити держава для свого існування. Забезпечення воєнної безпеки вимагає формування специфічних військово-економічних відносин і закономірностей, які потребують системного аналізу на державному рівні та комплексного підходу до їх реалізації і вирішення існуючих проблем.

Економічна безпека є важливою складовою воєнної безпеки. Потреба в забезпеченні воєнної безпеки для держави та суспільства є природною і невід'ємною. Зміст поняття «воєнна безпека» залежить від конкретних історичних умов, що відображають різноманітність суспільних відносин на різних етапах розвитку соціуму. Постійна загроза збройних конфліктів створює закономірне бажання їх уникнути або зменшити, а також забезпечити атмосферу повної безпеки та захищеності інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх загроз, зокрема від військової агресії іншої держави.

На даний момент воєнна безпека є ключовим пріоритетом для держави, що веде до конкретних заходів щодо її формування та підтримання. Ці заходи включають створення та постійне вдосконалення загальної системи воєнної безпеки, а також забезпечення її високого рівня готовності для реагування на існуючі або потенційні загрози. Ці загрози можуть визначатися як геополітичною ситуацією в конкретному регіоні чи в світі загалом, так і повноваженнями, які має держава для забезпечення оборони. У процесі діяльності з забезпечення воєнної безпеки також відображаються конкретні воєнні загрози, які можуть виникнути як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Варто підкреслити, що воєнна безпека є лише одним із компонентів загальної системи національної безпеки будь-якої країни, зокрема й України. Попри це, вона має надзвичайно важливе значення і нерідко є ключовою для держави, оскільки забезпечує прямий захист національних інтересів. Як і інші аспекти безпеки, воєнна безпека спрямована на створення умов для нормального функціонування держави, суспільства та громадян як у мирний період, так і в умовах військових конфліктів. Завдяки цьому вона виступає важливим чинником і гарантом розвитку держави та її прогресу. Попри значущість цієї сфери, поняття "воєнна безпека" не має єдиного загальноприйнятого визначення. Крім того, ця тема недостатньо досліджена з погляду публічного управління. У багатьох наукових роботах та офіційних документах використовуються терміни на кшталт "безпека в оборонній сфері", "оборонна безпека", "публічна безпека", "безпека держави" або "обороноспроможність". Проте ці визначення не завжди точно відображають специфіку діяльності, спрямованої на захист країни від військових загроз.

Вітчизняні вчені зазвичай визначають воєнну безпеку через відсутність для України військових небезпек і погроз, мінімізацію або ліквідацію воєнних небезпек і погроз українському суспільству, розглядають її як культурно-історичний феномен, як можливість адекватного реагування на військові загрози, гарантовану здатність країни протистояти застосуванню чи загрозі застосування військової сили, її готовність відбити збройні напади ззовні та придушити збройні виступи всередині країни. [4]

Збройна агресія росії проти України на початку 2022 року продемонструвала, що недооцінення військової загрози з боку росії мало катастрофічні наслідки для країни в цілому і призвело до значних втрат – людських, економічних, територіальних і тому на нашу думку вітчизняні вчені припустились значної помилки в оцінці контексту воєнної безпеки, оскільки їхні погляди були актуальними перед початком військової агресії росії проти України в 2014 році. З того часу необхідно було інтенсивніше

розбудувати воєнну безпеку держави, що було зроблено із запізненням, зараз ця помилка має дуже жакливі наслідки для України.

У звичайних умовах нормальна життєдіяльність суспільства підтримується політичною, правовою й економічною системами, що історично склалися, сформованим механізмом управління, який передбачає можливість застосування державно-владних заходів для забезпечення стабільності в державі. Такі заходи дозволяють підтримувати в суспільстві правопорядок, гарантувати громадську безпеку, охороняти права та свободи громадян, законні інтереси суспільства та держави тощо. Однак їх застосування ефективно лише в умовах стабільної суспільно-політичної обстановки та неможливе тоді, коли виникають надзвичайні (екстраординарні, екстремальні, особливі) обставини, що порушують нормальну життєдіяльність громадян, функціонування суспільства та держави. [5]

Поняття «воєнна безпека», будучи похідним від категорії «безпека», відображає специфічну сторону останньої, пов'язану з використанням сили як агресором (реальним чи потенційним), так і його жертвою. [6]

Основною характеристикою воєнної безпеки є застосування збройних сил, тобто військової сили, для захисту національних інтересів. Крім того, воєнна безпека може виступати в ролі елемента суспільної свідомості громадянського суспільства, пріоритетних цілей держави, суспільної настанови майбутнім поколінням, цінностей національних інтересів тощо.

Воєнна безпека, яка є важливою частиною національної безпеки, є складним і багатоаспектним поняттям, вона відображає стан суспільних відносин у рамках певної соціальної та військово-політичної системи. Цей стан характеризується здатністю системи, включаючи її ключові елементи, ефективно протистояти зовнішнім загрозам, зокрема таким загрозам як збройне насильство. Воєнна безпека спрямована на забезпечення умов, за яких можливий стабільний, безпечний і динамічний розвиток суспільства. Це досягається через створення ефективної системи оборони та безпеки, що

здатна реагувати на потенційні виклики та ризики. Таким чином, воєнна безпека підтримує безперервний розвиток держави, захищаючи її від зовнішніх нападів і внутрішніх конфліктів, що можуть загрожувати соціальному та політичному порядку.

Воєнна безпека суспільства – такий стан її внутрішніх і зовнішніх суспільних відносин, компонентів, за якого забезпечується їх захищеність, заснована на ефективній протидії впливу воєнних загроз (збройного насильства), мінімізуючи негативні впливи військової експансії ззовні, отже, у всіх суспільних сферах, створюючи умови для стабільності цього суспільства. [7]

Воєнна безпека держави визначається її здатністю запобігати виникненню війни та втягуванню у військовий конфлікт, а в разі його початку – мінімізувати збитки та руйнування, що загрожують національній безпеці. Це передбачає ефективне формування професійних збройних сил, їх постійне навчання та вдосконалення навичок, покращення матеріально-технічного забезпечення військових і їхніх сімей. Крім того, важливо проводити спільні навчання з країнами НАТО для опанування новітньої зброї та технологій, а також вдосконалювати управління у сфері безпеки та регулярно інформувати громадськість про стратегічні напрями розвитку воєнної безпеки України.

Отже, відповідно до положень чинного законодавства, можна зробити висновок, що воєнна безпека, як ключовий елемент національної безпеки, ґрунтується на концепції всеохоплюючої оборони України. При цьому у правову термінологію вводиться новий термін — «всеохоплююча оборона».

Всеохоплююча оборона України включає комплекс заходів, основний зміст яких полягає у:

превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав'язуванні своєї волі в інформаційному просторі;

використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо);

застосуванні всіх форм і способів збройної боротьби з агресором, зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права. [8]

Для забезпечення воєнної безпеки в Україні необхідно підтримувати військовий потенціал на рівні, здатному ефективно захищати країну у разі виникнення загрози поблизу державного кордону. Для досягнення потрібного рівня воєнної безпеки потрібно створити комплексну систему, що включає військові, політико-дипломатичні, економічні, ідеологічні та інші складові. Це вимагає злагоджених та цілеспрямованих зусиль усіх відповідних державних структур. Для захисту основних інтересів суспільства держава повинна використовувати різні методи і засоби, серед яких важливу роль відіграє військова сила. Потенційна військова загроза змушує всі країни зосереджуватися на своїй здатності до самозахисту. Такий підхід є основою для формування систем безпеки як на міжнародному рівні, так і на рівні окремих держав.

Як зазначає іспанський політолог Л. Саністебан, «починаючи з деякого рівня складності, політичні системи створюють спеціальні органи для ведення війни, орієнтовані як проти зовнішніх ворогів, так і проти внутрішніх груп, які намагаються повалити еліти». [9]

Вчений Артак Арутюнян у своїх дослідженнях пропонує звернути увагу на наступну тезу: На підставі аналізу літератури із проблематики можна виділити два основні, «крайні», концептуально різні типи воєнної безпеки – оборонну та наступальну. [10]

Оборонний тип характеризується прагненням держави або її еліти забезпечити таку власну воєнну безпеку, яка передусім зводиться до недопущення актуалізації потенційних військових загроз або адекватної протидії загрозам, що перейшли в реальну площину, до мінімізації військової

експансії щодо цієї країни (іноді також її найближчих союзників). Військово-політичні інтереси таких держав, пов'язані з безпекою, найчастіше обмежені рамками власних і прикордонних територій. Принаймні їм не властиві амбіції супердержав, їхня зовнішня політика помірковано експансивна, стримана. Потенціал держав, яким притаманні риси такого типу воєнної безпеки, зазвичай обмежений. [10]

Наступальний тип воєнної безпеки передбачає активнішу зовнішню політику держави, яка може мати агресивний або експансіоністський характер. Мета такої системи безпеки зазвичай виходить за межі оборони території країни чи регіону. Часто національні інтереси держави, яка застосовує таку концепцію безпеки, поширюються на території, що знаходяться далеко від її кордонів. Така держава, як правило, прагне стати лідером на світовій або хоча б регіональній арені. Система воєнної безпеки цієї держави має на меті (через демонстрацію або пряме застосування військової сили) забезпечити її інтереси в тих регіонах, де виникає або може з'явитися загроза її домінуванню, обумовлену глобальними геополітичними амбіціями. Це концептуальне бачення є характерним для імперій або сучасних наддержав, тобто країн з величезним політичним, економічним і військовим потенціалом.

Воєнна безпека досягається не лише внаслідок оборони держави, а й через виконання різних заходів у політичній, економічній та інших сферах суспільного життя. Тому оборона є лише важливою складовою воєнної безпеки країни. [11, с. 6] Іншої думки дотримується О.І. Погірко, який розглядає як єдине ціле сферу національної безпеки й оборони України, і як складову останньої – воєнну безпеку. [12]

Отже, аналіз основ воєнної безпеки дозволяє визначити методологічні принципи для її ефективного впровадження та функціонування в Україні. В умовах повномасштабного вторгнення росії, а також глобальних викликів і небезпек, воєнна безпека стає критично важливим аспектом національної безпеки. Її мета полягає в забезпеченні цілісного взаємозв'язку між

економічними, соціальними, політичними, науково-технічними, духовними та військовими потенціалами, які мають свою специфічну якість і внутрішню структуру. Визначення цих потенціалів, які у своїй взаємодії формують загальний потенціал воєнної безпеки держави, дає змогу спрямувати її розвиток таким чином, щоб усі можливості держави та суспільства перетворювалися на активний ресурс, що відповідає вимогам воєнної безпеки. В даний час існує нагальна необхідність розробки «Доктрини воєнної безпеки в умовах війни». Головними аспектами цієї доктрини повинно бути професійне вдосконалення Збройних сил України, ефективне управління в сфері оборонно-промислового комплексу, а також значне збільшення фінансування на наукові дослідження новітніх засобів захисту військовослужбовців і розробку інноваційної зброї. Крім того, необхідно організувати дослідження в галузі воєнної безпеки з врахуванням сучасних глобальних викликів та загроз. Важливо виділити питання економічної, екологічної, кадрової та продовольчої безпеки, з урахуванням необхідності гарантування воєнної безпеки. Також потрібно визначити пріоритети у розвитку воєнної безпеки на терміни на 5, 10 та 30 років.

1.2. Правові основи воєнної безпеки

Забезпечення виконання державою та органами влади, які виконують конституційні функції щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, є однією з найбільш актуальних і складних проблем сьогодення, особливо в умовах повномасштабної військової агресії росії та фактичного ведення війни.

Система забезпечення національної безпеки, зокрема у сфері воєнної безпеки, розробляється, впроваджується та розвивається відповідно до основних законодавчих та нормативно-правових актів держави, включаючи Конституцію України. Правове регулювання цієї системи, закріплення її

норм у нормативно-правових актах, надає їй необхідну правову основу, стабільність, організованість і системність, що дозволяє ефективно виконувати завдання та функції державної влади, визначені Конституцією та відповідним законодавством України.

До таких завдань публічної влади належить і визначена Конституцією України (ст. 17) функція (завдання) щодо забезпечення оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності, які є найважливішими функціями держави та справою всього українського народу. [13]

Згідно із Законом України «Про оборону України», оборона держави включає в себе комплекс різних заходів, таких як політичні, економічні, соціальні, воєнні, наукові, технічні, інформаційні, правові та організаційні. Ці заходи спрямовані на підготовку до можливого збройного захисту та гарантування безпеки країни в умовах збройної агресії чи конфлікту. За реалізацію цих заходів відповідають органи державної влади, які координують та здійснюють всі необхідні дії для забезпечення національної безпеки.

Ці заходи насамперед реалізуються органами державної влади в рамках загальної системи забезпечення національної та воєнної безпеки країни. Тому, на нашу думку, аналіз теоретичних аспектів забезпечення та правового регулювання оборони України важливо проводити в контексті порівняння з такими поняттями, як «національна безпека» і «воєнна безпека», а також їх взаємодії.

Адже, на думку вчених, оскільки у сфері забезпечення національної безпеки переплітаються практично усі функції життєдіяльності держави, то з погляду системного підходу система забезпечення оборони (воєнної безпеки) держави є підсистемою більш загальної складної системи забезпечення національної безпеки держави, найважливішою її складовою частиною, головним інструментом реалізації державної політики забезпечення національних інтересів України в оборонній сфері. [14, с. 206]

Розглядаючи ці питання в системному підході, необхідно враховувати їх взаємодію та переплетення, оскільки саме через ефективне управління в межах цієї системи можна досягти належного рівня безпеки та захисту національних інтересів України.

Про нерозривну єдність національної безпеки, воєнної безпеки і оборони зазначає В.В. Сокурєнко, розглядаючи їх через спільні об'єкти захисту: державний суверенітет, територіальну цілісності, демократичний конституційний лад, інші національні інтереси. На думку вченого, національна безпека і оборона мають не лише спільні об'єкти захисту, а й дійсно є невід'ємними поняттями. Водночас, коли йдеться про оборону, то це стосується здебільшого такого виду національної безпеки, як воєнна безпека. [15, с. 36–37]

Можна стверджувати, що, з одного боку, оборона і національна безпека є двома незалежними функціями держави, а з іншого – ці поняття не лише взаємопов'язані за суб'єктами та об'єктами захисту, а й оборона є одним з основних засобів забезпечення національної безпеки держави. [15, с. 38]

Нерозривна єдність національної безпеки, воєнної безпеки і оборони підкреслює їхню взаємозалежність у контексті захисту ключових національних інтересів, таких як державний суверенітет, територіальна цілісність та демократичний конституційний лад. Оборона, як специфічний аспект національної безпеки, фокусується переважно на воєнній безпеці і виступає важливим засобом забезпечення загальної національної безпеки. Таким чином, хоча національна безпека і оборона мають свої відмінності, їхня тісна взаємодія забезпечує ефективний захист національних інтересів держави, підкреслюючи роль оборони як критичної складової системи національної безпеки.

На думку В.Й. Пашинського, оборона держави є головною складовою та головним засобом забезпечення національної безпеки держави. Ці положення закріплено в Законі України «Про національну безпеку України», який фактично, незважаючи на свою назву, визначає оборону як окрему,

основну складову національної безпеки, а також основні сили і засоби забезпечення національної оборони, які поділяються на сили безпеки та сили оборони. [16]

Закон чітко розмежовує сили і засоби оборони на сили безпеки - які відповідають за внутрішню стабільність і запобігання загрозам, та сили оборони - які займаються безпосередньою військовою протидією агресії. Цей підхід підкреслює важливість комплексної організації оборонних заходів для ефективної протидії всім можливим загрозам національній безпеці.

На підтвердження цієї позиції, щодо місця оборони в системі національної безпеки, розглянемо положення чинного законодавства. Стаття 17 Конституції України закріплює, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. [13] Це підтверджує, що оборона не лише є важливою складовою національної безпеки, але й має суттєвий вплив на забезпечення стабільності та цілісності держави. Таким чином, оборона є основою для реалізації інших аспектів безпеки, включаючи економічну та інформаційну безпеку, що підкреслює її стратегічну значущість у загальному контексті воєнної безпеки України.

Закон України «Про національну безпеку України» визначає національну безпеку України – як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. В той же час, воєнна безпека визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз. При цьому, під воєнними загрозами слід розуміти явища, тенденції і чинники воєнного характеру, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити

чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. [16]

У основному стратегічному політико-правовому акті у сфері забезпечення воєнної безпеки – Стратегії воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона», затвердженого указом Президента №121/2021 від 25.03.2021 року, зазначено, що воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. При цьому наголошується, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, який є найважливіша функція держави, справа всього українського народу, в умовах екзистенційної воєнної загрози національній безпеці, зростання дефіциту фінансових ресурсів та дисбалансу воєнних потенціалів України та російської федерації обумовлює необхідність розроблення нової стратегії воєнної безпеки, яка базується на всеохоплюючій обороні України. Головною метою Стратегії воєнної безпеки України є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах державного кордону України, сприяє інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір та набуттю членства в НАТО, передбачає активну участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. [8]

В цілому, Стратегія воєнної безпеки України є комплексним документом, який визначає основні напрями та принципи для забезпечення національної безпеки. Вона орієнтована на підвищення обороноздатності держави, інтеграцію в міжнародні безпекові структури та активну участь у глобальних зусиллях для підтримання миру. Цей стратегічний підхід

дозволяє Україні ефективно реагувати на сучасні загрози та забезпечувати стабільність та безпеку в умовах динамічних викликів.

Закон України «Про Збройні Сили України» визначає правові засади організації, управління, підготовки, комплектування, застосування та забезпечення діяльності Збройних Сил України як в мирний, так і в воєнний час. На Збройні Сили України покладається основна функція у відсічі збройної агресії проти нашої держави, також законом визначається можливість взаємодії ЗСУ з іншими складовими сектору безпеки та оборони України

Згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану», визначається порядок введення та скасування воєнного стану в Україні або в окремих її регіонах у разі військової агресії, загрози нападу чи ситуації, що ставить під загрозу незалежність і територіальну цілісність держави. У зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії, по всій території України був введений воєнний стан, який надає органам виконавчої, законодавчої та судової влади особливі повноваження під час його дії. Він також передбачає обмеження прав і свобод громадян та забезпечує мобілізацію всіх необхідних ресурсів для відсічі збройної агресії проти нашої країни.

Закон України «Про основи національного спротиву» регулює організацію та функціонування системи національного спротиву в Україні, включаючи підготовку громадян до захисту держави, організацію територіальної оборони та створення руху опору.

Основні положення цього закону включають: підготовку громадян України до захисту своєї держави, організацію і здійснення територіальної оборони, створення і підтримка руху опору в разі окупації території України, цей рух опору становить організовані дії громадян, що чинять опір агресору на окупованих територіях.

Військові частини та підрозділи територіальної оборони можуть бути залучені до виконання завдань разом з іншими силами оборони України.

Загальне керівництво національним спротивом здійснює Президент України, та інші органи державної влади в межах своїх повноважень. Закон передбачає програми навчання і тренування громадян, які включають військову підготовку, навчання з надання першої допомоги та інші необхідні навички для захисту держави, підготовка здійснюється в навчальних центрах, на полігонах, у спеціальних таборах та інших місцях, визначених органами державної влади.

Цей закон є ключовим для забезпечення обороноздатності України, активного залучення громадян до національного спротиву та ефективної організації територіальної оборони і руху опору.

Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» був прийнятий Верховною Радою 21 жовтня 1993 року і з того часу зазнавав численних змін. Останні оновлення набули чинності 07 вересня 2024 року. Цей закон регулює питання мобілізаційної підготовки, процедури мобілізації, обов'язки громадян та державних органів у разі мобілізації, а також встановлює категорії осіб, які не підлягають призову. Цей закон визначає правові та організаційні основи мобілізації, яка є невід'ємною складовою системи оборони країни. Основні положення цього закону включають в себе:

Мета мобілізації - чітко визначає мету мобілізації як готовності та організації ресурсів для захисту суверенітету та територіальної цілісності України, а також забезпечення національної безпеки та обороноздатності.

Суб'єкти мобілізації - визначає органи та установи, які забезпечують мобілізаційну підготовку та проводять мобілізацію в разі потреби. Це включає Міністерство оборони, Генеральний штаб Збройних Сил, інші військові структури та цивільні владні органи.

Порядок мобілізації - Закон встановлює порядок оголошення мобілізації, визначає процедури залучення військових та цивільних ресурсів, а також встановлює відповідальність за організацію та проведення мобілізаційних заходів.

Права та обов'язки громадян - Закон регламентує права та обов'язки громадян у період мобілізації, зокрема стосовно призову до військової служби, виконання обов'язків у сфері оборони та безпеки, а також забезпечення військового чи цивільного захисту. Цей закон є важливим інструментом для забезпечення національної безпеки та обороноздатності України та встановлює систему організації та проведення мобілізаційних заходів у разі потреби.

Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» є важливим документом, що визначає основні напрями стратегії оборони країни та встановлює пріоритети у сфері національної безпеки. Стратегічний оборонний бюлетень визначає:

Основні загрози - він аналізує потенційні загрози для національної безпеки та обороноздатності країни, такі як воєнні конфлікти, тероризм, кібератаки, загрози від окремих країн або недружніх груп.

Стратегічні завдання - указує на ключові напрямки дій, які необхідно реалізувати для забезпечення національної безпеки та обороноздатності, включаючи підготовку військ, розвиток військової техніки, удосконалення системи оборони тощо.

Ресурсна база - визначає необхідні ресурси, які потрібні для виконання стратегічних завдань, включаючи фінансування, людські ресурси, технології та інфраструктуру.

Міжнародна співпраця - вказує на можливості співпраці з іншими країнами, міжнародними організаціями та союзами з метою зміцнення безпеки та обороноздатності.

Отже, стратегічні оборонні документи є важливим інструментом для керівництва країни в плануванні та реалізації політики у сфері оборони, національної та воєнної безпеки. Вони покликані сприяти ефективно реагувати на реальні або потенційні загрози та забезпечувати обороноздатність держави. В цілому в Україні сформовано нормативно - правова основа для

реалізації державної політики щодо забезпечення воєнної безпеки та обороноздатності країни. Враховуючи теперішню ситуацію яка склалась в країні дані документи постійно мають оновлюватись і враховувати виклики які виникають чи можуть виникнути перед нашою державою для своєчасного реагування на ці виклики часу для забезпечення ефективної воєнної безпеки.

1.3 Суб'єкти системи воєнної безпеки держави

Забезпечення воєнної безпеки України є одним з найважливіших напрямів діяльності нашої держави. Головним завданням є забезпечення можливості адекватного реагування на загрози різного характеру, насамперед військові-

Виходячи з Закону України «Про національну безпеку України» існує наступна система воєнної безпеки держави: Керівництво у сферах національної безпеки і оборони відповідно до Конституції України здійснює Президент України, який: забезпечує державну незалежність та національну безпеку; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, як Верховний Головнокомандувач видає накази і директиви з питань оборони, у тому числі з питань оперативного доукомплектування в особливий період Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань. [16]

Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період. До повноважень Міністерства оборони України належать організація в силах оборони заходів оборонного планування, визначення засад воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони, здійснення в установленому порядку координації діяльності державних

органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони. Міністерство оборони України є центральним органом виконавчої влади та військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України та Державна спеціальна служба транспорту. [16]

Забезпечення національної безпеки та оборони вимагає тісної координації між Президентом, Міністерством оборони, іншими державними органами та місцевими структурами. Міністерство оборони відповідає за оперативне планування і координацію дій, необхідних для захисту держави, що включає в себе всеохоплююче планування ресурсів, кадрову політику та технічне забезпечення. У свою чергу, Президент, у разі необхідності, приймає стратегічні рішення та направляє державні зусилля на підтримку безпеки та стабільності країни в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз. Таким чином, ефективність системи оборони України залежить від чіткої взаємодії між стратегічним керівництвом і оперативним управлінням, що дозволяє швидко реагувати на загрози та забезпечувати національну безпеку в умовах постійної зміни ситуації.

Збройні Сили України є військовим формуванням, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування та відсіч збройної агресії проти України, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України, у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Головнокомандувач Збройних Сил України призначається на посаду за поданням Міністра оборони України та звільняється з посади Президентом України. Головнокомандувач Збройних Сил України підпорядковується Президентові України та Міністру оборони України. [16]

Отже, як ми бачимо Збройні Сили України є основним військовим формуванням країни, що відповідає за захист та оборону території України, стримування збройної агресії, охорону повітряного і підводного простору, а

також боротьбу з тероризмом у разі потреби. Також для забезпечення національної безпеки та успішного виконання своїх завдань Збройні Сили України повинні функціонувати як частина інтегрованої системи безпеки держави, що включає ефективне управління, адекватне забезпечення ресурсами та постійну адаптацію до нових викликів.

Генеральний штаб Збройних Сил України є головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України та визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України. Генеральний штаб Збройних Сил України в особливий період виконує функції стратегічного керівництва Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони. [16]

Начальник Генерального штабу Збройних Сил України підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України та відповідає за виконання завдань і функцій, покладених на Генеральний штаб Збройних Сил України, зокрема щодо визначення вимог до спроможностей сил оборони, потреб у ресурсах, необхідних для належного виконання завдань Збройними Силами України та іншими складовими сил оборони, стратегічного планування застосування та розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення. [16]

Отже, як ми бачимо зі змісту вищерозглянутого Закону, Генеральний штаб Збройних Сил України відіграє ключову роль у військовому управлінні країни. Він відповідає за планування оборони, стратегічне керівництво та координацію виконання завдань у сфері оборони, він є основою стратегічного управління та інтеграції в системі оборони України, забезпечуючи її готовність і стійкість у боротьбі з будь-якими можливими загрозами.

Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України є органом управління міжвидовими та міжвідомчими угрупованнями військ (сил). Організація, підготовка та всебічне забезпечення Об'єданого оперативного штабу Збройних Сил України мають забезпечувати управління військами (силами) в операціях протягом тривалого часу. Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України підпорядковується Командувачу об'єднаних сил, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України. Президент України може призначити командувача (командувачів) об'єднаних сил для здійснення управління операціями на окремих напрямках. [16]

В Збройних силах України існують такі види та роди військ:

Сухопутні війська ЗСУ – це найбільший та найчисельніший на сьогодні рід військ, який забезпечує захист території країни на суходолі. Складається з танкових, механізованих, артилерійських, ракетних та інших підрозділів, які здатні ефективно протистояти військам противника на суходолі

Повітряні сили ЗСУ – це рід військ, який відповідає за захист повітряного простору країни. Вони мають у своєму складі винищувачі, бомбардувальники, транспортні літаки та інші літальні апарати, на сьогоднішній день даний вид військ активно займається авіаційною підтримкою наземних сил на полі бою.

Десантно – штурмові війська ЗСУ – це спеціальний вид військ, який спеціалізується на проведенні аеромобільних операцій, включаючи десантні висадки та оперативні висадки в тилу ворога, на сьогоднішній день є одними із найбоєздатніших та найелітніших сил Збройних Сил України, виконують завдання на найбільш небезпечних напрямках.

Сили спеціальних операцій ЗСУ - це окремий рід військ, які мають спеціальну підготовку та виконують різноманітні спеціальні завдання, такі як розвідка, контртероризм, операції в глибині противника, інформаційно – психологічні операції, організація руху опору на окупованих територіях.

Військово – морські сили ЗСУ - є важливою складовою збройних сил і відповідають за захист морських кордонів, територіальних вод та інтересів України в морському просторі. До їх складу входять кораблі, підводні човни, авіація та морська піхота.

Сили територіальної оборони (Сили ТрО) – це спеціальний вид ЗСУ, які відповідають за організацію, підготовку та виконання завдань територіальної оборони країни. Управління цими силами здійснюється через Головнокомандувача ЗСУ за допомогою Командувача Сил територіальної оборони. Такі сили відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки території України та захисту її національних інтересів.

НГУ є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи МВС і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. НГУ бере участь відповідно до закону у взаємодії зі ЗСУ у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони. [17]

НГУ забезпечує в межах компетенції, визначеної законами, безпеку людини і громадянина, суспільства і держави, а також демократичного конституційного ладу від протиправних посягань за будь-яких обставин та в будь-який час [18]. Військово-політичне та адміністративне керівництво НГУ здійснює Міністр внутрішніх справ України. [17] У мирний час НГУ входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції, а також розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил оборони. [16] З

уведенням воєнного стану НГУ для виконання завдань з оборони держави приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням і підпорядковується Головнокомандувачу ЗСУ, крім військових частин (підрозділів), які здійснюють конвоювання та охорону дипломатичних представництв. [17]

Державна спеціальна служба транспорту є спеціалізованим військовим формуванням, що входить до системи Міністерства оборони України, призначеним для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період, зокрема виконання завдань з технічного прикриття, відбудови, встановлення загороджень на об'єктах національної транспортної системи України з метою забезпечення діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України. [16]

Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина:

- 1) протидію розвідувально-підривної діяльності проти України;
- 2) боротьбу з тероризмом;
- 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури;
- 4) охорону державної таємниці. [16]

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є державним органом, призначеним для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена

законом, криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону. [16]

Отже як ми бачимо ці організації – Національна гвардія України, Державна спеціальна служба транспорту, Служба безпеки України та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України – є також важливими складовими державного апарату з підтримки національної безпеки та оборони, ці організації спрямовані на забезпечення національної та воєнної безпеки, виконання важливих функцій у сфері оборони. В цілому система воєнної безпеки України є досить широкою і забезпечується головним чином Збройними Силами України під керівництвом Міністерства оборони, Генерального штабу та Головнокомандувача Збройних Сил, їхні функції та завдання щодо захисту країни також є досить широкими і забезпечують максимальний захист у випадку збройної агресії, що було доведено в ході повномасштабного вторгнення росії на територію України.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Загрози воєнній безпеці держави

До початку повномасштабного збройного вторгнення російської федерації, що розпочалось 24 лютого 2022 року, в Україні здійснено розробку галузевих безпекових стратегій у рамках нового циклу стратегічного планування, який було розпочато в 2020 році з прийняттям нової редакції Стратегії національної безпеки. У цих документах визначено різноманітні загрози для національної та воєнної безпеки в різних сферах, але багато з них мають спільні джерела.

Зміст вищезазначених безпекових документів стратегічного планування, вказує на те, що найбільша кількість загроз походить від агресивної зовнішньої та військової політики росії. Серед цих загроз є порушення суверенітету та територіальної цілісності України, блокування шляхів до євроатлантичної інтеграції, можливість збільшення збройної агресії, провокації на державному кордоні, розвідувально-підбивна діяльність, інформаційні спецоперації, підтримка тероризму, кібератаки та перешкоди у постачанні ресурсів для економіки.

До моменту введення в дію галузевих безпекових стратегій, протягом восьми років Україна відчувала гібридну агресію російської федерації. Ця агресія виходила за межі однієї держави і мала різні прояви, які стали загальновідомими: окупація Криму та частин Донецької та Луганської областей у 2014 році, спроби втручання у внутрішні справи України, використання енергетичної зброї для впливу на європейський ринок газу, сприяння міграційній кризі на кордоні з Білорусією та в державах ЄС, розповсюдження пропаганди та дезінформації на міжнародному рівні.

З огляду на всі ці загрози, нові галузеві безпекові стратегії України були розроблені з метою створення системної відповіді на комплексну гібридну агресію з боку росії. Зокрема, ці стратегії мали на меті зміцнення обороноздатності країни, посилення взаємодії з міжнародними партнерами та розвиток євроатлантичної інтеграції. Україна усвідомлювала, що для ефективного захисту свого суверенітету і територіальної цілісності необхідно не лише мати потужні Збройні Сили, але й зосереджуватися на зміцненні кібернетичної безпеки, протидії інформаційним атакам, розширенні співпраці з НАТО і ЄС, а також забезпеченні економічної стійкості держави.

Стратегічним завданням стало створення більш стійкої та адаптивної системи національної безпеки, яка здатна протистояти різним видам загроз. У нових стратегіях увага приділялася розвитку кіберзахисту, що став особливо актуальним на тлі зростаючих кібероперацій з боку росії, які мали на меті паралізувати критичну інфраструктуру України та підірвати економічну стабільність. Іншою ключовою складовою стало зміцнення оборонного сектору, включно з оновленням військового арсеналу, модернізацією техніки та впровадженням новітніх технологій в управління і комунікації.

Окрім військових аспектів, Україна спрямувала зусилля на боротьбу з інформаційною війною, що включала боротьбу з пропагандою та дезінформацією. Це вимагало тіснішої співпраці з міжнародними організаціями та країнами - партнерами, щоб протистояти спробам росії впливати на світову громадську думку. Тому Україна активно працювала над розширенням інформаційної та дипломатичної присутності на міжнародній арені, щоб забезпечити підтримку з боку ключових світових гравців.

Таким чином, комплексність та багатогранність загроз, які постали перед Україною, вимагали нових підходів і стратегій, що виходять за рамки традиційної оборонної політики і враховують глобальний характер сучасних викликів. Було очевидно, що російське керівництво не має наміру змінювати свою агресивну політику, зокрема стосовно України. Проте на той момент, багато експертів не вважали, що повномасштабне збройне вторгнення росії в

Україну та терористична війна проти мирного населення є ймовірними сценаріями, який держава-агресор вирішить втілити в життя. Коли ж росія в лютому 2022 року розпочала повномасштабне збройне вторгнення, це стало шоком для міжнародної спільноти, яка не очікувала такого рівня жорстокості та відвертої агресії. Багато країн, зокрема в Європі, були змушені переглянути свої підходи до власної оборонної політики та стратегії національної безпеки. Західні держави почали розуміти, що загроза з боку росії була недооцінена, і що Україна, яка виявила неабиякий спротив, потребує не лише політичної підтримки, а й значної військової та економічної допомоги.

Водночас збройна агресія росії проти України висвітлила глобальні виклики, пов'язані з порушенням міжнародного права та руйнуванням системи колективної безпеки, яка десятиліттями гарантувала мир в Європі після Другої світової війни. Світ зіткнувся з новими реаліями, де тероризм, гібридні війни та прямі збройні конфлікти стали ключовими інструментами тиску авторитарних режимів на демократичні держави.

Початок війни росією проти України має коріння не лише в політичних, а й в ідеологічних та історичних факторах. Згідно з відомим політологом, соціологом та державним діячем З. Бжезінським, причини цього конфлікту пронизані не лише політичними міркуваннями, але й поглядами на ідеологію та історію «...незалежність України кинула виклик самій суті претензії росії на те, що вона є богонатхненною прапороносицею спільної всеслов'янської ідентичності», а також «...росія не може існувати в Європі без України, яка теж належить до Європи, тоді як Україна може бути в Європі без росії». [19]

Протягом тривалого періоду росія продовжувала порушувати суверенітет та територіальну цілісність сусідніх країн, зокрема Грузії, Молдови та України. Незважаючи на це, реакція західних демократичних країн і міжнародних організацій, відповідальних за збереження миру та безпеки, була недостатньою. Політика пом'якшення та невеликі санкції не зупинили агресивні плани Кремля, що призвело до ще більшого розширення

гібридної агресії та повномасштабного вторгнення в Україну на початку 2022 року.

Джерело загроз для національної та воєнної безпеки, зумовлене неефективністю міжнародної системи безпеки, виявилось особливо небезпечним для України через неспроможність існуючих механізмів захисту та безпекових гарантій, включаючи Будапештський меморандум, убезпечити країну від гібридної агресії росії та повномасштабного збройного вторгнення яке розпочалась 24 лютого 2022 року.

Окрім цього, інші джерела ризиків для національної та воєнної безпеки України включають глобальну міграційну кризу, адже до початку повномасштабного вторгнення країна була свого роду транзитною зоною між заходом і сходом і навпаки, глобальні зміни клімату, від яких Україна не стоїть осторонь, адже повномасштабна збройна агресія проти України завдає значних збитків екології, тому світовій спільноті варто приділити більше уваги цій проблемі адже наслідки можуть вплинути і на інші країни.

Варто зазначити, що екологічні збитки, спричинені війною, можуть мати довгостроковий вплив на довкілля не лише України, але й усього регіону. Знищення природних ресурсів, забруднення води та ґрунтів, руйнування інфраструктури та промислових об'єктів – все це створює додаткові виклики для екологічної безпеки. Окрім прямої шкоди від бойових дій, військові дії сприяють кліматичним змінам, оскільки зростають викиди парникових газів через руйнування заводів та транспорту. Таким чином, збройна агресія росії проти України не лише дестабілізує безпекову ситуацію в регіоні, але й загострює глобальні екологічні та соціальні проблеми. Відсутність належної міжнародної реакції на російську агресію створює небезпечний прецедент, який може надихнути інші авторитарні режими на подібні дії, ставлячи під загрозу міжнародний порядок і безпеку.

Україна, як країна, що опинилася на передовій цієї війни, вимагає не лише підтримки у вигляді озброєння і фінансових ресурсів, але й посиленої уваги до екологічних та гуманітарних наслідків конфлікту. Світова спільнота

повинна активно працювати над зміцненням існуючих механізмів безпеки, щоб запобігти повторенню подібних сценаріїв у майбутньому та захистити права і свободи країн, що зазнають агресії. Стрімкий глобальний розвиток науки та технологій створює певні загрози для України адже відставання нашої держави в цьому аспекті від інших країн, зокрема і нашого ворога може виявитись вирішальним фактором в результаті якого в коротко- і довгостроковій перспективі наша держава виявиться сильно залежною від інших країн.

Також не варто нехтувати просуванням інтересів інших країн, які можуть суперечити українським національним інтересам, яскравим прикладом таких дій є Угорщина, агресивна політика якої щодо Закарпатської області може зіграти ключову роль в загальному забезпеченні воєнної безпеки України і змінити баланс сил в цьому регіоні не на користь України. За роки незалежності наша держава з переміним успіхом протистояла цим зазіханням зі сторони Угорщини, також активно в цьому допомагали і союзники України, слід також враховувати і постійно моніторити проросійські погляди не тільки на території Угорщини, а також і на території інших сусідніх країн, оскільки під дією шаленої російської пропаганди погляди щодо підтримки України у відсічі збройної агресії поступово йдуть на спад, особливо у владних колах сусідніх країн, і така тенденція може виявитись дуже загрозовою для України.

Враховуючи, що такі загрози є для нашої країн, неможливо повністю їх усунути, але важливо знаходити інструменти для адаптації до цих постійних ризиків через посилення національної стійкості, залучення дипломатичного корпусу для стабілізації ситуації і відносин з цими країнами, за виключної необхідності і військових формувань для демонстрації військової сили, особливо актуально на приведеному прикладі з Угорщиною. Крім дипломатичних і військових заходів, Україна повинна активно розвивати науково-технічний потенціал, щоб зменшити технологічне відставання та забезпечити власну безпеку. Інвестиції в освіту, інновації, оборонні

технології та кібербезпеку стануть ключовими для того, щоб протистояти сучасним загрозам. Особливо важливо зміцнювати кіберзахист, оскільки інформаційні атаки з боку росії та інших ворожих сил можуть суттєво підірвати внутрішню стабільність країни.

Необхідно також продовжувати інтеграцію України в міжнародні структури безпеки та посилювати співпрацю з НАТО та ЄС. Вступ до цих організацій стане важливим кроком у захисті державних інтересів і стримуванні зовнішніх загроз. Посилення зав'язків із союзниками допоможе не лише у військовому плані, але й у питаннях економічної та технологічної співпраці, що дасть Україні можливість швидше адаптуватися до глобальних викликів. Крім того, Україна повинна систематично аналізувати внутрішні загрози, такі як корупція, яка підриває національну безпеку і заважає розвитку економіки та інститутів держави. Лише комплексний підхід до зміцнення держави на всіх фронтах – від військової потужності до економічної стабільності та технологічного прогресу – дозволить Україні успішно протистояти як зовнішнім, так і внутрішнім викликам. Під час формування політики у сфері безпеки будь – яка країна, в тому числі і Україна також повинна враховувати внутрішні уразливості держави та суспільства, які можуть бути джерелом внутрішніх загроз для воєнної безпеки. Ці уразливості, а також переваги і можливості, повинні бути уважно проаналізовані в контексті захисту національних інтересів.

У документах довгострокового планування у сферах національної безпеки вказано, що основними вразливими точками всередині держави є недосконалість реформ, корупція, проблеми управління державними органами, вади в інформаційній політиці, слабкість системи стратегічних комунікацій, фінансові труднощі, втрати в економіці та науково - технічному секторі, погіршення життєвих умов населення, екологічні проблеми та інші.

Незважаючи на ці вразливості, війна спричинила активізацію сильних сторін держави та суспільства, зокрема єдність у відстоюванні демократичних цінностей та національних інтересів. Це дозволило ефективно

вирішувати деякі проблеми, особливо у сферах інформаційної політики та стратегічних комунікацій, завдяки об'єднанню зусиль у відстоюванні правдивої інформації про ситуацію в країні.

Україна має розвинену законодавчу базу, яка враховує управління державою у різних умовах, включаючи кризові та воєнні ситуації. Це допомагає забезпечити стабільність урядування і виступає одним із головних факторів національної безпеки. Закон України «Про основи національного спротиву», ухвалений у 2021 році, закріпив основи територіальної оборони, що відіграла ключову роль у захисті країни під час нинішньої війни. Принцип субсидіарності, який передбачає розподіл влади на різних рівнях для забезпечення ефективності управління, був успішно застосований і допоміг зміцнити реагування на загрози на різних рівнях управління.

Застосування принципу субсидіарності дозволило Україні швидко реагувати на загрози та забезпечувати ефективне управління на всіх рівнях, від центральної влади до місцевих органів самоврядування. Це також сприяло кращій координації дій між різними відомствами та військовими підрозділами, що значно зміцнило здатність держави реагувати на військові виклики. Місцеві громади відіграли важливу роль у підтримці оборонних заходів та забезпеченні населення необхідними ресурсами під час конфлікту.

У той же час, українське суспільство продемонструвало неабияку витривалість та здатність до самоорганізації, що стало важливим фактором у стримуванні агресії. Волонтерський рух, громадські організації та ініціативи громадян зміцнили внутрішню стійкість країни, допомагаючи у вирішенні гуманітарних проблем, забезпеченні армії та підтримці економіки в умовах війни.

Незважаючи на ці досягнення, Україні слід продовжувати роботу над зменшенням своїх внутрішніх вразливостей. Це передбачає подальше вдосконалення державного управління, реформу судової системи, посилення антикорупційних заходів, модернізацію економіки та розбудову інноваційного потенціалу. Важливо також продовжувати покращувати

інформаційну політику та стратегічні комунікації, щоб протистояти дезінформаційним кампаніям та забезпечити об'єктивне висвітлення подій у країні.

Таким чином, лише через системний підхід до вирішення внутрішніх проблем і подальше зміцнення обороноздатності Україна зможе захистити свої національні інтереси та забезпечити стабільність і безпеку в умовах сучасних глобальних викликів. Україна здобула певні переваги через війну з росією, включаючи сильний волонтерський рух і здатність суспільства до самоорганізації. Навчання та тренування представників урядових і оборонних структур за підтримки НАТО та іноземних держав дозволили підвищити готовність до спротиву росії. Президент України проявив лідерські якості, забезпечивши ефективне протистояння і організацію міжнародної підтримки. Ця війна створила нові можливості для захисту національних інтересів, зміцнення відносин з іншими державами та просування в напрямку європейської інтеграції, а також у захисті прав в міжнародних судових органах.

росія залишиться головним джерелом загроз для національної та воєнної безпеки України ще надовго. Навіть після завершення війни ймовірність, що росія відмовиться від агресивної політики щодо України, залишається низькою. Хоча росія почала війну, вона не досягла стратегічних цілей через помилки у розрахунках та опір нашої держави і суспільства, це призвело до міжнародних санкцій та великих втрат для росії в короткостроковій перспективі, але як показує час наш ворог активно адаптується під нові реалії та шукає підтримки у своїх нечисленних союзників, що з перемінним успіхом їм вдається. росія вже активно використовує переселенців з України до країн ЄС як інструмент політичного тиску використовуючи свою пропагандистську машину.

Тому вже зараз зміни в архітектурі глобальної безпеки будуть складними й тривалими. Перед війною росії вдалося збільшити напруженість в західному світі, залишаючись як не дивно у межах міжнародного права.

росія активно сконцентрувала свої війська біля кордонів України та вимагала «гарантій безпеки» від США та НАТО, що було розглянуто як легітимні дії з її точки зору як суверенної держави. росія запустила інформаційну кампанію, яка спрямовувала увагу країн Заходу на свою важливість як актора, навіть якщо це офіційно не визнавалося. Це може пояснити обережний підхід багатьох країн та їхніх лідерів у початкові дні війни та подальші дії.

Війна в Україні показала неефективність багатьох міжнародних організацій та їх структурних підрозділів, які не могли вирішити складні питання щодо безпеки та миру або вчасно реагувати на зміни в міжнародному безпековому середовищі. Це ставить під сумнів ефективність НАТО, ООН, ОБСЄ, особливо в умовах складної бюрократії та швидких змін у безпеці. Тому потрібен аудит та глибоке реформування цих організацій з урахуванням сьогоденних реалій, і на довгострокову перспективу.

В умовах війни в Україні можлива поява нових, менших за розміром, але більш гнучких воєнних або політичних альянсів, які зможуть надати ефективніші гарантії безпеки своїм членам. Це може виникнути як стимул до переосмислення застарілих міжнародних структур безпеки та їхніх інститутів, щоб забезпечити Україні надійні зовнішні безпекові гарантії. Проте через складну структуру провідних міжнародних організацій, зокрема НАТО, ООН та інших, процес реформування буде складним і тривалим через консенсусну систему ухвалення рішень та складності управління. Зміни у глобальному безпековому середовищі слід розглядати як нові можливості, але й можливі загрози в разі неузгодженості щодо способів реформування системи міжнародної безпеки.

Війна росії проти України має потенціал значно вплинути на світову економічну систему, спричиняючи зміни в ланцюгах постачання сировини і продуктів харчування, коливання цін на глобальних ринках та уповільнення темпів економічного зростання. Для України національна економіка вже зазнала серйозних втрат і змін через цей конфлікт, оскільки значну частину економічних потужностей довелося перенести в безпечні райони. Крім того,

значні виробничі потужності були втрачені через окупацію чи руйнування внаслідок ракетних ударів. Є надії, що ці втрати частково будуть компенсовані міжнародною допомогою та репараціями від росії на основі рішень Міжнародного суду ООН. Однак відновлення економічного та соціального розвитку України очікується як складний і тривалий процес, що підтверджується світовим досвідом.

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що на даний момент і в післявоєнний період державна політика України в галузі національної безпеки повинна бути орієнтована на кілька основних напрямків:

1. Посилення сектору безпеки та оборони.
2. Шукати зовнішні гарантії безпеки поза межами НАТО та розвивати співпрацю з стратегічними партнерами.
3. Відновлення економічного та соціального розвитку країни.
4. Побудова системи національної стійкості.
5. Підвищення ефективності управлінської системи держави.
6. Завершення реформ, які вже довели свою ефективність.

Отже, стратегічні цілі у сфері національної та воєнної безпеки передбачають, що Україна повинна зміцнювати свої можливості для забезпечення безпеки та стабільності. Як незалежна держава, Україна має право обирати участь у різних системах і альянсах для колективної безпеки, щоб захистити свій суверенітет і територіальну цілісність. Це потребуватиме нового підходу до стратегічного планування та оновлення відповідних документів. Основними напрямками політики будуть посилення обороноздатності, пошук зовнішніх гарантій безпеки, розвиток співпраці з партнерами, відновлення економічного розвитку та покращення управління країною. Як засновник ООН, Україна також повинна активно долучатися до реформування цієї організації для підвищення її ефективності та забезпечення миру і стабільності в світі.

2.2. Місце та роль Збройних сил України в забезпеченні воєнної безпеки держави

Серед спеціальних суб'єктів захисту та оборони України важливе місце посідають ЗСУ, як спеціальна державна інституція, військове формування, на яке Конституцією України покладено завдання забезпечення оборони держави. Дослідження функцій та завдань ЗСУ, як спеціального суб'єкта забезпечення оборони необхідно розпочати із з'ясування сутності та правової природи війська взагалі й ЗСУ зокрема, як державно-правової інституції. Адже головною проблемою для створення ефективної системи забезпечення оборони України була довготривала історично-періодична відсутність національної державності та її головного гаранта і навіть її творця (доба козаччини) – національного війська. Виключне право на створення національних збройних сил держава набула тільки з моменту проголошення державного суверенітету. [20]

Саме з цього моменту, з початку творення сучасної незалежної Української держави, розпочинається процес створення ЗСУ та системи оборони держави. Відбулося підпорядкування Верховній Раді України всіх військових формувань, дислокованих на території республіки, утворення Міністерства оборони України, створення національних ЗСУ. [3] Для забезпечення оборони держави створено законодавчу базу, що дістала схвальну оцінку закордонних експертів. [21] Але розбудова системи оборони, створення власних збройних сил, унаслідок відсутності досвіду, із самого початку призвели до виникнення помилок та прорахунків, загальнотеоретичних, адміністративно-правових проблем при вирішенні багатьох питань у сфері оборони незалежної України. [22]

Розвиток збройних сил як особливої державної інституції тісно пов'язаний із формуванням і еволюцією самої держави. Збройні сили є критично важливим елементом державного устрою і їхня функціональність є невід'ємною частиною існування і стабільності держави. Без ефективних і

добре організованих збройних сил функціонування держави було б неможливим.

На думку М. П. Требіна, армія є одним із перших структурних елементів апарату держави, з якого починається процес державотворення. [23, с. 44]

Армія або збройні сили – це один з найважливіших елементів військової організації держави (сектору безпеки і оборони). [24, с. 557]

О. Ф. Скакун уточнює, що ЗС є військовою державною структурою, призначеною для оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності. Держава може використовувати ЗС у порядку самооборони лише в разі збройного нападу на неї. ЗС як державні органи є вторинними, адже утворюються первинними органами (Верховною Радою України), похідні від них і підзвітні їм. [25, с. 163]

У контексті реалізації міжнародно-правових норм і принципів міжнародного права під час збройних конфліктів ЗС держави – це організовані збройні формування, що знаходяться під командуванням осіб, відповідальних перед цією державою за дії своїх підлеглих. [26]

Схожої думки щодо ЗС України дотримується В. О. Антонов і зазначає, що ЗС України – це державна військова структура, призначена для збройного захисту суверенітету, незалежності, територіальної цілісності України від нападу ззовні. [27, с. 295]

У механізмі держави та державного апарату ЗСУ є основою воєнної організації України (сектору безпеки і оборони), адже саме вони безпосередньо спрямовані на виконання масштабних стратегічних оборонних завдань збройного захисту держави. [28, с. 35]

На думку В. В. Сокурєнка, ЗСУ – це специфічна мілітаризована державна структура, яка створена з метою відстоювання національних інтересів України, забезпечення цілісності й недоторканності державних кордонів і суверенітету держави шляхом підготовки військовослужбовців до

збройного захисту й здійснення захисту країни в разі збройної агресії або збройного конфлікту як усередині держави, так і зовні. [29, с. 74]

Досліджуючи питання взаємодії ЗС України та громадянського суспільства, І. М. Коропатнік зазначає, що ЗС України – це багатоскладова структура із суб'єктів з різною сферою інтересів та функцій, ступенем повноважень тощо, але об'єднаних спільною рисою – їх головним обов'язком є оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. [30, с. 68–69]

Отриманий аналіз думок науковців про правову сутність національних Збройних Сил відображає різноманіття поглядів щодо їх організаційної та функціональної природи в рамках державного управління. З одного боку, Збройні Сили розглядаються як ключовий елемент управління державою, здатний гарантувати державний правопорядок та забезпечувати оборону, захист територіальної цілісності та суверенітету країни. З іншого боку, вони розглядаються як засіб зовнішньої оборони та захисту від можливих збройних загроз ззовні. Продовження цього аналізу вказує на те, що ефективне функціонування Збройних Сил можливе лише за умови чіткої правової регламентації та інтеграції в загальну правову систему держави. Це означає, що всі аспекти їх діяльності, від організації і управління до військових операцій, повинні відповідати закону та міжнародним стандартам.

Правове регулювання Збройних Сил охоплює різні сфери, зокрема їхню структуру, права і обов'язки особового складу, процедури мобілізації, правила застосування сили і багато іншого. Зокрема, важливо забезпечити, щоб військові дії проводились у відповідності до міжнародного гуманітарного права та норм прав людини, що гарантує захист цивільного населення і запобігає зловживанням власною силою.

Науковці також відзначають необхідність регулярного перегляду та оновлення правових норм, що регулюють діяльність Збройних Сил, з метою адаптації до нових викликів та змін у глобальній безпековій ситуації. Це

включає інтеграцію нових технологій, зміну форм і методів ведення війни, а також зміни у структурі міжнародних відносин.

Важливим аспектом є також координація між Збройними Силами та іншими державними органами, такими як органи внутрішніх справ, розвідка та дипломатія. Тісна взаємодія між цими структурами забезпечує комплексний підхід до національної безпеки і дозволяє ефективніше реагувати на загрози як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

У результаті, правова сутність Збройних Сил є складним і багатограним питанням, що вимагає уважного і всебічного підходу для забезпечення ефективності їхньої діяльності і дотримання законності. Це також підкреслює важливість постійного моніторингу та вдосконалення правових норм для підтримання високих стандартів у сфері національної безпеки.

З моменту отримання незалежності Українська держава, враховуючи необхідність забезпечення власної оборони, усвідомлюючи свою відповідальність з підтримання міжнародної стабільності, розпочала створювати власні ЗС України. Конституція України покладає виключно на ЗС України завдання щодо оборони держави, захисту суверенітету і територіальної цілісності, забороняє їх використання для обмеження прав і свобод громадян, повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності (ч. 2 ст. 17). Закон України «Про Збройні Сили України» визначає, що ЗС України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. [31]

Військове формування – це створена відповідно до законодавства України сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності в разі збройної агресії,

збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій. [32]

На думку науковців, ці визначення не містять переконливих характерних видових ознак відмінності ЗС України як державного військового формування від інших військових формувань. В. М. Телелим зауважує, що у визначенні ознак військового формування некоректно застосовувати слова «сукупність», «комплектуються військовослужбовцями», які унеможливають існування окремої військової частини (органу військового управління), укомплектованої, зокрема, фаховими працівниками та службовцями, що суперечить дійсності [33, с. 407], адже особовий склад Збройних Сил України складається з військовослужбовців і працівників.

Існуючі визначення військових формувань не завжди точно відображають унікальні характеристики Збройних Сил України в порівнянні з іншими військовими формуваннями, використання термінів «сукупність» та «комплектуються військовослужбовцями», які часто використовуються у визначеннях, є недоречними, адже вони ускладнюють відокремлення окремих військових частин або органів військового управління, які можуть включати як військовослужбовців, так і цивільних службовців. Ці терміни не відображають реальної структури Збройних Сил України, де особовий склад складається не лише з військовослужбовців, а й з цивільних працівників і фахівців. Це підкреслює важливість правильного визначення та розуміння термінів для точного відображення організаційної структури та функцій військових формувань. Термінологічні неточності можуть призвести до непорозумінь та неправильної інтерпретації ролі та функцій Збройних Сил України, що вплине на їх ефективність та управлінські процеси.

Отже, для адекватного відображення специфіки Збройних Сил України в юридичних і наукових текстах важливо використовувати точні визначення, які враховують усі аспекти їхньої організаційної структури і функціональних завдань, включаючи як військовослужбовців, так і цивільних службовців.

Водночас в умовах швидких змін, «гібридності» зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці та обороні, необхідності чіткого визначення та розмежування цілей і завдань у підсистемах сил безпеки і оборони не завжди враховується кваліфікуюча ознака як для ЗС України, так і для всіх інших військових формувань щодо реалізації покладених на них функцій та завдань шляхом безпосереднього ведення бойових дій. Це призводить до невизначеності, коли до військових формувань відносять не тільки ЗС України та інші військові формування, спеціальні правоохоронні та розвідувальні органи, НГУ, ДССТ, ДССЗІ, ДПСУ, СБУ, Управління державної охорони, а й навіть військову прокуратуру. [34, с. 53]

Правова природа та сучасне призначення ЗС України, як особливої озброєної державної інституції, спеціального суб'єкта забезпечення оборони держави, потребує теоретико-правового переосмислення та законодавчого врегулювання класифікуючих ознак, що зумовлено необхідністю створення ефективних сил оборони та їх основної складової – ЗСУ. [35]

За період реалізації різних програм реформування та розвитку ЗС України відбулася їх інституційна трансформація, як основного елемента в системі забезпечення оборони держави, спеціального суб'єкта забезпечення оборони держави – від ототожнення національного війська з єдиним конституційно-визначеним військовим формуванням у системі забезпечення оборони держави, як основної військової складової воєнної організації держави – до основного військового компоненту сил оборони в комплексній безпеково-оборонній міжвідомчій системі Сектору безпеки і оборони держави. [36]

Ми вважаємо, що важливим та складним стратегічним завданням держави є відновлення порушеного суверенітету та територіальної цілісності України, включаючи деокупацію незаконно анексованої АР Крим та окупованих російськими військами районів Донецької, Луганської, Харківської, Запорізької, Херсонської областей, усунення загрози нападів на прикордонні з державою агресором області, посилення протиповітряної

оборони нашої держави, забезпечення збереження життя та здоров'я громадян та інше. Ці завдання мають життєву важливість і потребують активної участі Збройних Сил України, як головного суб'єкта оборони та забезпечення безпеки держави. Вони відіграють ключову роль у плануванні і проведенні військових операцій, забезпеченні безпеки територій, підтримці цивільного населення та взаємодії з іншими державними органами та міжнародними партнерами. Важливо, щоб Збройні Сили України мали достатні ресурси, сучасні технології та чіткі стратегічні плани для ефективного виконання поставлених завдань. Загалом, відновлення суверенітету та територіальної цілісності є складним і багатограним завданням, яке вимагає всебічного підходу, стратегічного мислення і скоординованих зусиль з боку всіх гілок державної влади і суспільства в цілому.

У сучасному світі загрози національній безпеці та обороні стають все більш різноманітними. Окрім традиційних військових загроз, існують і невійськові, такі як тероризм, сепаратизм, кібервійни, інформаційні та психологічні впливи, спеціальні операції тощо. Протистояння цим загрозам вимагає спільної дії всіх державних органів, відповідальних за забезпечення безпеки і оборону. Це включає:

- Координація дій - забезпечення злагодженості між різними державними структурами, такими як правоохоронні органи, розвідувальні служби, військові та цивільні органи, є критично важливим. Налагоджена комунікація і співпраця дозволяють швидко і ефективно реагувати на загрози.

- Зміцнення законодавчої бази - розробка і впровадження нових законів і нормативних актів, що регулюють боротьбу з новими типами загроз, може допомогти в покращенні готовності та ефективності реагування.

- Розвиток спільних стратегій - розробка комплексних стратегій і планів для боротьби з різними типами загроз, які включають як оперативні,

так і стратегічні заходи, є необхідною для забезпечення національної безпеки.

- Впровадження технологічних інновацій - використання новітніх технологій для моніторингу, аналізу і реагування на загрози може суттєво підвищити ефективність заходів безпеки.

- Підвищення обізнаності громадян - освіта та інформаційні кампанії для населення допоможуть підвищити загальну обізнаність про загрози та способи захисту, що сприятиме формуванню стійкого суспільства.

Цей комплексний підхід дозволить не лише протистояти існуючим загрозам, але й забезпечити ефективну адаптацію до нових викликів у сфері національної безпеки та оборони.

Тому, як зазначають експерти, сектор безпеки і оборони повинен включати в себе всі державні установи та організації, які мають законні повноваження для застосування сили, управління силою чи погрози її застосування. [37, с. 4]

Сутність ЗСУ, як військової державної інституції, військового формування, яке виконує визначені законом завдання в системі забезпечення оборони держави, розкривається в їх специфічних функціях, похідних від функцій держави, які обумовлені зовнішніми та внутрішніми викликами, публічними інтересами, цілями і завданнями, правами та свободами людини. [25, с. 137–139]

Функції ЗС України – це основні напрями (види) їх діяльності в межах законодавчо встановленої компетенції. Визначення функцій ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань щодо забезпечення оборони, згідно п. 22 ст. 85 Конституції України, належить до виключних повноважень Верховної Ради України [13] і передбачено спеціальним законом. [31]

Збройні Сили України мають чітко визначену роль у забезпеченні національної безпеки та оборони, що включає низку ключових аспектів. Їх права дозволяють діяти в межах законодавства, а обов'язки зобов'язують

виконувати завдання, що забезпечують захист держави від збройних агресій та інших загроз. Основні функції військових формувань полягають у виконанні стратегічних і оперативних завдань, що охоплюють як оборонні, так і безпекові аспекти. Повноваження Збройних Сил включають управління військовими операціями, мобілізацію ресурсів і сил, а також координацію дій з іншими органами державної влади. Відповідальність за реалізацію своїх завдань та досягнення оборонних цілей є критично важливою для підтримання стабільності та захисту суверенітету країни.

Збройні Сили України, відповідно до закону, можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану; організації та підтримання дій руху опору;

проведення військових інформаційно-психологічних операцій; боротьби з тероризмом і піратством;

заходів щодо здійснення захисту життя, здоров'я громадян та об'єктів (майна) державної власності за межами України, забезпечення їх безпеки та евакуації (повернення);

посилення охорони державного кордону;

захисту суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі та їх правового оформлення;

забезпечення безпеки національного морського судноплавства України у відкритому морі чи в будь-якому місці поза межами юрисдикції будь-якої держави; заходів щодо запобігання розповсюдженню зброї масового ураження; протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі;

ліквідації надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки). [32]

Наша думка полягає в тому, що для ефективного виконання функцій та завдань Збройних Сил України у сфері забезпечення оборони держави потрібно не лише мати достатні спроможності та ресурси, але й залучати всі складові сил оборони з чітким визначенням їх завдань, які виконуються в інтересах захисту країни.

На основі проведеного аналізу виділимо характеристики Збройних Сил України, які визначаються їх державно-правовою природою як спеціального військового органу держави:

створений державою як спеціальний силовий орган для виконання функції оборони та захисту держави за допомогою збройних сил;

основний структурний елемент системи оборони та гарант існування держави і суспільства, захищаючи їх від внутрішніх та зовнішніх військових загроз;

входять до складу сил оборони, є основним їх елементом, підпорядковані органам влади та під демократичним контролем;

діяльність регламентується військовими нормами та правилами;

мають спеціальну внутрішню організацію та готовність до застосування зброї;

виконують оборонні завдання та захисні функції;

здатні до масштабних воєнних операцій та бойових дій;

комплектуються військовослужбовцями, які мають відповідну підготовку та право на застосування військової зброї;

вимагають динамічного розташування та розподілу відповідальності;

формують патріотичну та національно свідому соціальну групу через систему військової освіти;

Отже в загальному Збройні сили України і всі компоненти, які до них належать є ефективним і дієвим інструментом в руках державної влади з метою забезпечення воєнної безпеки держави. Враховуючи ситуацію викликану повномасштабним вторгненням в Україну з боку росії Збройні сили України показали себе тільки з найкращої сторони у відсічі цієї

збройної агресії, нанесли противнику значні втрати і звільнили значні території, які були окуповані противником. На даний момент Збройні сили України, як ключова складова сил оборони продовжують виконувати завдання з відсічі збройної агресії проти України, і використовують для цього всі наявні в них сили та засоби, одночасно з цим демонструючи всьому світу свої можливості, та посилаючи раз за разом сигнал про те що воєнна безпека є ключовим фактором існування будь якої держави світу.

2.3. Місце та роль Національної гвардії України в забезпеченні воєнної безпеки держави

Конституцією України закладено розподіл повноважень між органами державної влади в забезпеченні цілей та завдань національної безпеки та оборони держави. Стаття 17 Конституції України відповідним чином виокремлює завдання забезпечення оборони між різними суб'єктами: ЗС України, іншими військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України та правоохоронними органами. Якщо ч. 2 ст. 17 встановлює, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на ЗС України, то ч. 3 цієї ж статті визначає, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. [13]

Як зазначає П. П. Богуцький, військова сфера (сфера оборони) не обмежується діяльністю виключно ЗС та інших військових формувань у виконанні визначених Конституцією України та законами функцій. Весь складний комплекс державних інститутів, об'єднаних у єдину систему та задіяних у вирішенні питань оборони, воєнної безпеки, та діяльність громадян, спрямовано на захист держави, органічно включається у військову сферу суспільства. [38, с. 56–58]

Закон України «Про оборону України» визначає узагальнені завдання інших військових формувань та правоохоронних органів у системі забезпечення оборони. Вони беруть участь в обороні держави разом із ЗС України в межах своїх повноважень (ст. 12), а саме:

узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України їх програми розвитку в частині, що стосується оборони держави, а також плани підготовки їх органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період та виконання завдань територіальної оборони;

здійснюють під керівництвом Генерального штабу Збройних Сил України планування застосування органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України в особливий період та виконання завдань територіальної оборони, надають Генеральному штабу Збройних Сил України необхідну для цієї роботи інформацію;

здійснюють разом із Збройних Сил України підготовку та забезпечують готовність до спільних дій з метою оборони, беруть участь у створенні єдиної системи управління та всебічного забезпечення на особливий період;

узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України оперативно-стратегічні вимоги до озброєння та військової техніки, військово-технічного майна, його якісні та кількісні показники, спільно з Міністерством оборони України розробляють державну програму розвитку озброєння і військової техніки та формують державне оборонне замовлення;

забезпечують здійснення відповідних заходів щодо підготовки території України до оборони;

беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, сприяють забезпеченню правового режиму воєнного стану. [32]

В особливий період органам військового управління Збройних Сил України підпорядковуються визначені в установленому порядку

Генеральним штабом Збройних Сил України органи управління, з'єднання, частини та установи інших військових формувань. [32]

Під час реформування сектору безпеки й оборони розпочалася робота над законодавчим визначенням організаційної структури, функцій та завдань його суб'єктів, а також Збройних Сил України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» сили оборони – Збройних Сил України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави. [16]

Склад сил оборони України не обмежується лише Збройними Силами та іншими військовими формуваннями (ДССЗЗІ, Національною гвардією, ДССТ). До виконання завдань участі у відсічі збройної агресії, а також в умовах воєнного стану також залучаються правоохоронні та розвідувальні органи, а також спеціальні органи з правоохоронними функціями. Хоча ці останні не передбачені Конституцією, вони мають функції забезпечення оборони держави, як інші складові сили оборони. Вони здійснюють універсальні завдання у галузі національної безпеки та оборони, увійшовши в загальну структуру сектору безпеки і оборони.

Від початку збройної агресії з боку росії Національна гвардія України активно залучена до оборони країни. Її підрозділи беруть участь у збройній боротьбі за захист українського суверенітету та територіальної цілісності, виконуючи різноманітні завдання, пов'язані з підтримкою безпеки і стабільності в країні. Після початку повномасштабного вторгнення бійці Національної гвардії взяли участь у обороні та звільненні регіонів Київщини, Чернігівщини та Сумщини. На сході країни вони активно вели бойові дії, захищаючи міста Рубіжне, Северодонецьк, Бахмут, і брали участь у контрнаступі на Харківщині та деокупації Херсонщини. За період з початку вторгнення до 26 лютого 2024 року підрозділи Національної гвардії України

знищили понад 5,5 тисяч окупантів і також зруйнували значну кількість техніки та озброєння ворога.

За високий ступінь мужності, відваги та героїзму практично 4,5 тисяч військовослужбовців були нагороджені державними нагородами, а понад 700 нацгвардійців отримали відомчі відзнаки. Також, звання Герой України було присвоєно 30 гвардійцям, з яких 17, на жаль, отримали його посмертно. Загалом, з початку конфлікту 35 військовослужбовців Національної гвардії України отримали високе звання Героя України.

Відповідно до Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, НГУ бере безпосередню участь у таких кризових ситуаціях, як:

- 1) воєнний конфлікт (локальна, регіональна війна);
- 2) збройний конфлікт на державному кордоні міжнародного характеру;
- 3) збройні та інші провокації на державному кордоні;
- 4) загострення обстановки на державному кордоні тощо.

У випадку збройного конфлікту всередині держави НГУ несе головну відповідальність за забезпечення державної та громадської безпеки, у тому числі боротьби з тероризмом. Водночас НГУ виконує допоміжну роль та сприяє у вирішенні завдань щодо забезпечення міжнародної стабільності й безпеки та кібербезпеки й захисту інформації тощо. [39]

Для виконання завдань територіальної оборони НГУ застосовує озброєння та бойову техніку, яка перебуває на її озброєнні. З метою реалізації функцій та завдань НГУ має загальну організаційну структуру:

головний орган військового управління НГУ;

оперативно-територіальні об'єднання НГУ;

з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, заклади охорони здоров'я та установи, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань. Загальна чисельність НГУ не перевищує 60 тис. осіб та може бути збільшена законом. [17]

Військово-політичне та адміністративне керівництво НГУ здійснює Міністр внутрішніх справ України. Безпосереднє військове керівництво – Командувач НГУ, який є начальником головного органу військового управління НГУ, призначається Президентом України за поданням Міністра внутрішніх справ України та звільняється з посади Президентом України.

У мирний час НГУ входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції, а також розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил оборони. Із введенням воєнного стану НГУ приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до складу сил оборони та підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, про що зазначається в указі Президента України про введення воєнного стану. [16]

Під час дії воєнного стану НГУ для виконання завдань з оборони держави підпорядковується Міністерству оборони України, яке:

1) організовує підготовку та здійснює керівництво НГУ з виконання заходів правового режиму воєнного стану та завдань територіальної оборони;

2) узгоджує програми розвитку НГУ в частині, що стосується оборони держави, а також плани підготовки її органів військового управління, з'єднань і військових частин, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України в особливий період та виконання завдань територіальної оборони;

3) визначає порядок застосування національних стандартів та кодексів ustalеної практики для забезпечення потреб НГУ під час її підготовки та залучення до виконання завдань з оборони;

4) затверджує єдині вимоги щодо якісних характеристик військового озброєння і військової техніки та розрахункову кількість основних видів номенклатури військового озброєння і військової техніки, необхідних для оснащення Збройних Сил України та НГУ, згідно з визначеними потребами та пріоритетами;

- 5) розробляє єдині для Збройних Сил України та НГУ технічні регламенти у сфері військового озброєння і військової техніки;
- 6) забезпечує в межах компетенції комплектування НГУ військовослужбовцями, які проходять строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом офіцерського складу;
- 7) бере участь у забезпеченні мобілізації та демобілізації в НГУ;
- 8) погоджує тактико-технічні завдання на виконання дослідно-конструкторських робіт з розроблення нових зразків військового озброєння, військової техніки та військової зброї, їх складових частин, а також модернізації зазначених зразків для потреб НГУ;
- 9) здійснює методологічне, методичне та наукове забезпечення мобілізаційної підготовки НГУ;
- 10) реалізує інші повноваження у сфері оборони держави, передбачені законом. [40]

На сьогоднішній день не існує єдиного наукового підходу до того, яким чином слід визначати функціональну сутність та адміністративно - правовий статус Національної гвардії України (чи вона є органом правопорядку чи військовим формуванням). Спостерігається тенденція до деталізації завдань і повноважень НГУ в залежності від зовнішніх умов, спеціальних режимів, чи наявності надзвичайного або воєнного стану. Це ускладнює та іноді навіть перешкоджає виконанню своїх функцій.

Як вважає О. В. Кривенко, функції НГУ обумовлюють її особливе становище в секторі безпеки і оборони України та визначають належність її як до сил безпеки, так і до сил оборони, що вимагає створення організаційної структури, здатної виконати специфічні, вузько спрямовані функції та забезпечити посилення під час виконання бойових завдань при зростанні загроз воєнного характеру. [41, с. 148–149]

На думку О. М. Шмакова та Ю. П. Бабакова, НГУ виконує або суто правоохоронні функції, або суто військові, або правоохоронні функції із

застосуванням військових методів і засобів, що практично призводить до зміни її адміністративно-правового статусу залежно від адміністративно-правового режиму (від поглядів на неї як формування сил охорони правопорядку за звичайних обставин мирного часу до військового формування з правоохоронними функціями за надзвичайних ситуацій і надзвичайного стану, згодом – до додаткової воєнної сили (суто військового формування у воєнний час). [42, с. 461–463]

На думку вчених, необхідне законодавче закріплення відповідності функцій та повноважень НГУ певним адміністративним режимам (повноваження НГУ під час припинення масових безпорядків; військового командування, комендантів територій при правовому режимі надзвичайного стану); пріоритетності залучення НГУ за рішенням Ради національної безпеки і оборони України або Ставки Верховного головнокомандувача. [42, с. 463]

На наш погляд, важливо враховувати, що Національна гвардія України є частиною підсистеми забезпечення публічної (громадської) безпеки та входить до складу єдиної державної системи цивільного захисту. Це означає, що її діяльність і функції тісно інтегровані з іншими органами і службами, що забезпечують загальну безпеку та захист населення, та спрямовані на координацію і ефективне реагування на різноманітні надзвичайні ситуації та загрози, однак це призводить до додаткових юридичних та міжнародно-правових проблем у плані включення Національної гвардії України до загальної структури сил оборони.

Згідно концепції розвитку НГУ до 2035 року визначення пріоритетів і напрямів розвитку на основі оцінки безпекового середовища, з урахуванням актуальних і потенційних викликів та загроз національній безпеці України, демографічних та фінансово-економічних можливостей держави є процесом визначення основних напрямків зосередження зусиль та наявних ресурсів як матеріальних, так і нематеріальних, призначених для забезпечення у максимально економний спосіб набуття спроможностей, які є абсолютно

важливими для досягнення необхідних результатів (ефектів) і потребують створення (розвитку) та утримання у першочерговому порядку. Динамічний характер безпекового середовища, а також можливості держави формують доступний набір шляхів та засобів досягнення бажаного кінцевого стану розвитку та мети розвитку в НГУ. [18]

Планування розвитку спроможностей здійснюється для забезпечення максимальної ефективності використання обмежених ресурсів держави під час процесів досягнення здатностей НГУ виконувати службово-бойові (бойові) завдання в рамках покладених на неї законодавством функцій, а також брати участь у міжнародних операціях із підтримання миру та безпеки. [43, с. 47]

Основними завданнями планування розвитку спроможностей в НГУ є:

- а) визначення впливу безпекового середовища та положень стратегічних документів держави на вимоги до спроможностей;
- б) програмування розвитку спроможностей;
- в) бюджетування та управління ресурсами;
- г) виконання заходів розвитку

НГУ здійснює розвиток спроможностей за чотирма основними напрямками: інституційні, оперативні (бойові, спеціальні), забезпечення готовності та забезпечення діяльності. [18]

Розвиток інституційних спроможностей здійснюється для забезпечення генерування і застосування підрозділів НГУ та полягає в удосконаленні здатностей забезпечувати реалізацію державної політики з питань національної безпеки, виконувати функції планування, організації, керівництва, моніторингу і контролю за всіма напрямками службово-бойової діяльності НГУ.

Розвиток оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей здійснюється для забезпечення оперативного та ефективного реагування на загрози громадській, державній та воєнній безпеці України, захисту життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і

громадянина від протиправних посягань, надзвичайних ситуацій, які створюють загрозу спричинення шкоди життю, здоров'ю та майну значної кількості осіб.

Розвиток спроможностей із забезпечення готовності до виконання завдань за призначенням здійснюється для генерування професійних, мотивованих, які мають високі лідерські якості, сил, що ефективно виконують службово-бойові завдання.

Розвиток спроможностей із забезпечення діяльності здійснюється для підвищення ефективності системи логістичного забезпечення та постачання як у мирний час, так і в особливий період шляхом запровадження уніфікованого з іншими складовими сектору безпеки і оборони алгоритму комплексного постачання, впровадження сучасних систем і технологій всебічного забезпечення діяльності НГУ, автоматизації процесів управління життєвим циклом зразків ОВТ й об'єктів військової інфраструктури та кодифікації предметів постачання. Забезпечення розвитку НГУ, як суб'єкта забезпечення національної безпеки і оборони, у частині підвищення ефективності виконання покладених завдань, визначено пріоритетним напрямом її подальшого реформування і розвитку в єдиній системі сектору безпеки і оборони. [44]

На думку О. В. Агапової, залишається відкритим питання щодо нормативно-правового закріплення форм взаємодії та координації спільних дій Генеральним штабом ЗС України, Головним управлінням НГУ та МВС України під час запровадження надзвичайного або воєнного стану. Такий механізм, на її думку, повинен передбачати існування спільних наказів, інструкцій тощо. У практичній діяльності така взаємодія існує, але на законодавчому рівні не врегульована. [45, с. 113]

Щодо організації взаємодії та сумісності з органами військового управління, то на думку О. В. Кривенка, подальший розвиток й удосконалення структури та складу НГУ, головного органу військового управління НГУ має бути здійснено в напрямі наближення його організаційно-штатної структури

до найбільш оптимального стану сумісності з органами військового управління інших складових сектору безпеки і оборони та аналогічними органами військового управління відповідних військових формувань держав-членів НАТО та ЄС. [41, с. 150]

Отже, Національна гвардія України, яка має статус військового формування та здійснює правоохоронні функції, є важливим суб'єктом забезпечення оборони держави. Вона активно бере участь у стримуванні ворожої агресії та розв'язанні збройних конфліктів, проводячи воєнні дії та допомагаючи в забезпеченні територіальної оборони. Незважаючи на те, що Закон про Національну гвардію України був прийнятий у 2014 році після початку військової агресії з боку Росії, аналіз та досвід її роботи показують, що є потреба в подальшому законодавчому врегулюванні деяких питань. Серед них визначення чітких завдань та функцій умовах воєнного стану, покращення системи управління та вирівнювання її структури за стандартами НАТО, нормативно-правове забезпечення взаємодії з іншими складовими сил оборони, а також інтеграція системи підготовки НГУ в загальну систему підготовки оборонних сил.

РОЗДІЛ 3

ВОЄННА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

3.1. Воєнна безпека як чинник стабільності суспільства

Стабільність суспільства є ключовим аспектом, який необхідний для його нормального функціонування незалежно від наявності проблем чи їхньої складності. Суспільство постійно потребує розвитку та досягнення певних цілей. У цьому контексті увага та зусилля можуть концентруватися на різних соціальних сферах, включаючи воєнну безпеку. Забезпечення воєнної безпеки на всіх рівнях – особистісному, суспільному і державному – є невід’ємною частиною стабільності суспільства.

Забезпечення високого рівня захищеності від військових загроз або інших форм небезпеки допомагає створити умови, при яких проблеми у сфері воєнної безпеки можуть бути зменшені і навіть залишатися непомітними для суспільства.

Для досягнення стабільності суспільства необхідно:

- Політична влада повинна відображати інтереси більшості членів суспільства і не підлягати зовнішньому впливу чи контролю з боку міжнародних політичних або економічних суб’єктів, це забезпечує незалежність і самостійність держави.

- Реальна збалансованість інтересів різних соціальних груп і організацій повинна бути досягнута, це включає гармонізацію інтересів різних верств населення, громадських організацій і державних інститутів.

- Забезпечення законодавством гарантується мінімум прав і інтересів кожної особи, державна влада повинна реалізовувати ці права і забезпечувати основні соціальні та економічні потреби громадян.

- Інтегруюча основа суспільства – вона повинна бути чітко визначена, мати національно - державний статус і закріплюватися в законодавстві, а також бути важливою частиною традицій і ментальності всіх соціальних груп та індивідів у суспільстві.

- Ефективне використання ресурсів – природних, духовних, інтелектуальних, економічних, а також тих, що зумовлені геополітичним положенням – повинні бути ефективно використані для забезпечення інтересів суспільства.

Воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. Захист суверенітету і територіальної цілісності України – найважливіша функція держави, справа всього українського народу. Реалізація цієї норми Конституції України в умовах екзистенційної воєнної загрози національній безпеці, зростання дефіциту фінансових ресурсів та дисбалансу воєнних потенціалів України та російської федерації обумовлює необхідність розроблення нової стратегії воєнної безпеки, яка базується на всеохоплюючій обороні України. [8]

Взаємозв'язок між стабільністю суспільства і воєнною безпекою має ієрархічний характер, де воєнна безпека є частиною більш широкої концепції стабільності. Це означає, що рівень воєнної безпеки як характеристика суспільства в значній мірі залежить від загальної стабільності і відображає той факт, що воєнна безпека є лише частиною загальної стабільності суспільства і не може існувати в ізоляції від інших аспектів безпеки. Наприклад, економічна чи соціальна нестабільність може послабити загальну стабільність суспільства і, відповідно, вплинути на ефективність системи воєнної безпеки. Тому для досягнення та підтримання високого рівня воєнної безпеки важливо забезпечити стабільність у всіх важливих соціальних сферах. У випадку, коли суспільство стикається з проблемами в одному з

аспектів безпеки, це може мати негативний вплив на загальний рівень стабільності. Наприклад, економічні кризи можуть призвести до соціальних заворушень, що в свою чергу послаблює здатність держави ефективно реагувати на зовнішні загрози. Аналогічно, інформаційні та екологічні проблеми можуть посилити внутрішні конфлікти та напругу, що вплине на загальний рівень безпеки.

Крім того, спрямованість розвитку суспільства грає важливу роль у забезпеченні ефективної воєнної безпеки. Якщо суспільство має прогресивний вектор розвитку, воєнна безпека сприяє підвищенню динамізму і стійкості його прогресивних еволюційних процесів. У разі зупинки або деградації розвитку суспільства, воєнна безпека може сприяти консервації відсталості. Тільки в суспільстві з прогресивним вектором розвитку воєнна безпека створює умови для необхідного динамізму, спрямованості і стійкості розвитку суспільства відповідно до його цілей і пріоритетів. Однак важливо пам'ятати, що воєнна безпека, не маючи мети сприяння сталому розвитку суспільства, може призвести до консервації суспільних відносин і зниження можливості вдосконалення системи воєнної безпеки.

Воєнна безпека відображає реальний стан конкретного суспільства, охоплюючи широкий спектр питань і взаємозв'язків, пов'язаних із захистом людини, суспільства та держави від збройної агресії. Вона має на меті забезпечити стабільне функціонування та створити умови для розвитку цих суб'єктів. Суть воєнної безпеки та її прояви мають суперечливий характер. З одного боку, вона є необхідною умовою для життєздатності розвиваючогося суспільства. З іншого боку, воєнна безпека є динамічним станом, що залежить від багатьох факторів, що ускладнює передбачення її наслідків.

Навіть найсильніша система воєнної безпеки не може гарантувати повної захищеності суспільства від негативних наслідків збройних дій, таких як загибель людей чи руйнування економічних та інфраструктурних об'єктів. Однак воєнна безпека є важливим елементом стабільності, розвитку

суспільства та підтримки позитивних змін у різних сферах. Вона також відіграє ключову роль у формуванні самосвідомості та самоідентифікації осіб, соціальних груп та суспільства загалом, що є важливим чинником для розвитку здорової громадянської та індивідуальної свідомості в будь-якому суспільстві.

Значення воєнної безпеки не слід сприймати як абсолютне. Незважаючи на те, що вона виконує важливу функцію захисту і оборони, жодна система воєнної безпеки не може повністю виключити загрози або запобігти всім формам військового втручання. Усі наявні заходи захисту можуть лише зменшити ймовірність загрози або зменшити її вплив, але не забезпечити повний захист.

Досягти ідеального рівня воєнної безпеки практично неможливо через постійні зміни в соціальному середовищі та різноманітність соціальних процесів. Хоча прагнення до високого рівня захисту є важливим, історія показує, що навіть успіхи в забезпеченні воєнної безпеки можуть швидко втратити свою актуальність через зміни в зовнішньому чи внутрішньому середовищі. Тому важливу роль у цьому грає професіоналізм і рішучість

Сучасний етап характеризується ускладненням внутрішніх відносин у суспільстві та між соціальними системами, розвитком нових технологій і методів силового впливу, зростанням взаємозалежності різних сфер соціальної діяльності та соціальних систем, а також комплексним підходом до вирішення багатьох проблем, зокрема у військово-політичній сфері. Сучасна воєнна безпека є результатом поєднання військових і невійськових методів для реалізації національних інтересів та досягнення тактичних і стратегічних цілей соціальних систем.

Серед сучасних загроз для України можна виокремити масові порушення прав людини та етнічний геноцид який проводиться російською армією на окупованих територіях, викрадення людей, примусова депортація населення і особливо дітей, проблеми національних меншин які опинились на тимчасово окупованих територіях і які зазнають утисків з боку

окупаційної адміністрації, масова еміграція працездатного і здорового населення до Європи внаслідок початку повномасштабного вторгнення, а також прояви українського націоналізму який активно бореться за існування української держави та російського фундаменталізму який пропагує величність російського народу.

Воєнна безпека України в даний час, коли збройна агресія є основним засобом реалізації інтересів російської федерації, є вирішальним елементом життєздатності та стабільності українського суспільства. Проте, роль і важливість воєнної безпеки часто недооцінюються як на рівні суспільства, так і держави. російська агресія використовуються як звичайна практика для досягнення зовнішньополітичних цілей та інтересів. Розмах, якість та інтенсивність діяльності військових формувань росії, а також концептуальні підходи керівництва цієї країни, свідчать про те, що їхня військова експансія спрямована на колишні країни Радянського Союзу. Соціальна практика не дає підстав для сподівань на швидке припинення війни як інструменту політики. Досягнення росією своїх цілей через військову силу ще довгий час залишатиметься важливою складовою соціального руху та розвитку. Внаслідок зовнішньої збройної агресії під загрозою опиниться розвиток не тільки окремих сфер суспільства, але й самостійного, самобутнього соціуму України, її унікальної культури та суверенної державності.

Невідкладне вирішення проблем воєнної безпеки обумовлено особливою ситуацією, низьким рівнем розвитку України та труднощами в забезпеченні національної безпеки. Україна має значно нижчий рівень розвитку порівняно з такими країнами, як США, Японія, Німеччина, Великобританія та Франція. Також темпи її економічного зростання відстають від країн, як - от Китай, а також від основних конкурентів на міжнародній арені, зокрема, російської федерації.

Воєнна безпека, як рівень захисту суспільства від військових загроз, має складний і позитивний вплив на суспільство в цілому, його складові частини та психологічний стан громадян. Підсистема воєнної безпеки, орієнтуючись

на свою ефективність, сприяє розробці принципів, напрямків та конкретних методів для покращення структури суспільства і його окремих елементів. Зокрема, збройні сили можуть формулювати власні ідеї та концепції для оптимізації взаємин у суспільстві, впливаючи на ці відносини та сприяючи розвитку ефективних зв'язків між елементами суспільства та особистістю.

Підсистема воєнної безпеки є стимулом для інших елементів системи. Активна розбудова оборонних галузей стимулює економічний розвиток, що приносить користь не лише в короткостроковій перспективі, а й забезпечує стабільність в майбутньому. Отже, стабільність суспільства під впливом воєнної експансії значною мірою залежить від якості вирішення основних завдань збройними силами будь якої держави. Таким чином, воєнна безпека не лише впливає на життєздатність та розвиток суспільства, але й є ключовим фактором стабільності. Механізм впливу воєнної безпеки на суспільство залежить від параметрів інструментів, якими досягається ця безпека. Вирішення завдань воєнної безпеки в сучасних умовах потребує не лише зусиль військових організацій, але й врахування підсистеми воєнної безпеки, що впливає на стабільність суспільства.

В умовах існуючої збройної агресії росії проти України основні завдання сил оборони спрямованні на відбиття даної збройної агресії та звільнення українських територій які на даний час окуповані російською армією. Тому говорити про стабільність суспільства в умовах існуючої збройної агресії зараз не можливо, для його досягнення необхідне забезпечення перш за все безпеки громадян, але цього не вдається досягти через значну перевагу противника в ресурсах і засобах боротьби і терору.

3.2. Воєнна безпека України в контексті воєнної безпеки Європи

Проголошення незалежності України, підтвержене результатами всеукраїнського референдуму, утворило нову соціально-політичну реальність в країні. Сталася необхідність створення нової політичної системи, що ґрунтується на демократичних морально-етичних принципах розвитку та враховує національні інтереси, включаючи захист їх від зовнішніх і внутрішніх загроз. Існування України, як незалежної та стабільної держави безпосередньо пов'язане з питанням національної безпеки, особливо актуальним на фоні російської агресії. Проблеми національної безпеки завжди є одними з найважливіших і найскладніших у соціально-політичному житті країни. Політичні та безпекові аспекти є пріоритетними напрямками співробітництва з стратегічними партнерами. В умовах нового геополітичного середовища національна та воєнна безпека України все більше залежить від інформаційно-психологічного протистояння та здатності країни реагувати на нові виклики та загрози у цій сфері, а також забезпеченні власної воєнної безпеки.

Інформаційно-психологічне протистояння має на меті змінити сприйняття історії як в самій Україні, так і зміни в європейських країнах, переформувати ідеологічні установки та цінності у суспільстві європейських країн. Це важливо, оскільки у світі спостерігаються процеси переоцінки внутрішньої та зовнішньої політики держав, а також їхньої участі в міжнародних інтеграційних об'єднаннях. Зміни в інформаційно-психологічній сфері можуть суттєво вплинути на міжнародне сприйняття ситуації в Україні та її партнерських відносин з іншими країнами. Важливо, щоб Україна могла ефективно використовувати інформаційні та психологічні ресурси для формування позитивного іміджу на міжнародній арені і для підтримки власної національної безпеки. В умовах інформаційної війни, що ведеться проти України, важливим є розвиток стратегій для контрпропаганди

та посилення національної стійкості через інформаційні кампанії та освітні ініціативи.

В Україні до початку повномасштабного збройного вторгнення відбувалась «гібридна війна», яка поєднувала інформаційні, психологічні, економічні та культурні аспекти. Це вимагало повноцінного реагування на нові виклики та довгострокове стратегічне планування для захисту національних інтересів та стабільності країни.

російське повномасштабне збройне вторгнення в Україну дуже сильно змінило підходи західних лідерів до гарантування безпеки власних країн, адже на континенті вперше з часів Другої світової виникла повномасштабна війна з застосуванням всіх спектрів озброєння, і як виявилось масовими порушеннями законів та звичаїв війни зі сторони росії. До початку повномасштабного збройного вторгнення в Україну в світі значно зросла обуреність через економічні дії росії, які були орієнтовані на військові цілі для досягнення своїх агресивних цілей, перш за все це нарощення виробництва озброєння і поступове збільшення своїх збройних сил. Заява кандидата в президенти США на той момент Дональда Трампа про можливу відмову від захисту європейських союзників по НАТО, якщо вони не збільшать витрати на оборону, також посилювала напруження серед європейських країн. Смерть ув'язненого російського опозиціонера Олексія Навального, як показовий приклад російської підступності лише поглибила цей період кризи, підштовхуючи європейських лідерів до пошуку альтернативних шляхів для забезпечення власної безпеки.

Багато європейських країн стали активніше шукати способи підвищення своєї оборонної готовності, що включало не лише збільшення витрат на військові потреби, але й удосконалення системи колективної безпеки. Паралельно, країни НАТО зосередилися на посиленні своєї присутності в Східній Європі, щоб протидіяти можливим загрозам та забезпечити стабільність у регіоні. У цьому контексті також зріс інтерес до нових форм безпеки, таких як кіберзахист, інформаційна безпека і стратегічна

комунікація. Захист від кібератак і інформаційних впливів став ключовим аспектом національної безпеки, оскільки ці нові загрози можуть суттєво вплинути на стабільність держав і суспільств.

Європейські країни в свою чергу активно працюють над збільшенням своєї військової незалежності від США. Міністр оборони Німеччини Борис Пісторіус вважає, що швидке зростання обсягів виробництва європейської зброї та боєприпасів допоможе заповнити прогалини, залишені американськими поставками озброєння. Тим часом, колишній прем'єр-міністр Нідерландів Марк Рютте закликає до збільшення витрат на оборону та розвитку власного виробництва боєприпасів. Прогнозується, що наприкінці цього року Європа зможе перевершити США у виробництві снарядів, що буде свідчити про зростання її обороноздатності. Крім того, канцлер Німеччини Олаф Шольц заявив про будівництво нового заводу з виробництва боєприпасів, що дозволить країні відновити свій арсенал артилерійських снарядів та збільшити військові поставки боєприпасів Україні.

Невизначеність стосовно застосування 5-ї статті договору НАТО змушує європейських лідерів розглядати альтернативні плани захисту від російської загрози. Один із таких планів – це створення «загально-континентального доповнення» НАТО, яке має на меті підвищити обороноздатність європейських країн. Це не означає повне заміщення НАТО, а скоріше розглядається європейська автономія в рамках НАТО, де військовий блок ЄС працюватиме разом з американськими гарантіями безпеки. Першим кроком у цьому напрямку може бути створення посади єврокомісара з оборони.

Також в рамках Європейського Союзу розглядається концепція Стратегії безпеки Європейського Союзу, яка передбачає активну роль Європейського Союзу у забезпеченні безпеки як всередині континенту, так і за його межами. Стратегія включає розвиток європейських сил реагування, підвищення рівня спільної оборонної підготовки і взаємодії між державами-членами.

Одночасно з цим, Європейський Союз продовжує підтримувати стратегічні партнерства з країнами, що не є членами НАТО, але мають важливе стратегічне значення для безпеки Європи. Зокрема, Європейський Союз активно співпрацює з Україною в рамках ініціативи Європейського сусідства та надає підтримку в реформуванні українських збройних сил і забезпеченні їхньої інтеграції в європейську безпекову архітектуру. Таким чином, Європа вживає комплексних заходів для посилення своєї обороноздатності і зменшення залежності від зовнішніх сил, зокрема США. Це спрямоване на забезпечення більшої автономії у сфері безпеки та ефективну відповідь на нові виклики в глобальному середовищі.

Згідно з оцінками експерта з оборони з Німецького інституту міжнародних відносин і безпеки К. Майора, наразі Європа не може відразу замінити Сполучені Штати як гаранта безпеки. Більшість країн-членів НАТО не відповідають стандартам, встановленим Альянсом, що вимагають виділення понад 2% від економічного виробництва на власні військові витрати.

Європейські лідери чудово розуміють, що без існування України не може існувати архітектура безпеки Європи. Нестабільність у питанні американської допомоги та озброєнь для України створює реальну загрозу для країн НАТО в Європі. Європейські країни вже перевищили обіцянки Вашингтону в підтримці України, але їм доведеться брати на себе ще більше відповідальності, враховуючи можливість витрат на допомогу Україні у своїх оборонних бюджетах.

Наявність ядерної загрози з боку росії та можливе розміщення її тактичної ядерної зброї в Білорусі націлені на зміни в архітектурі безпеки Європи шляхом активного залякування країн НАТО власною військовою силою. Представниця Державного департаменту США вважає, що це потребує структурних змін в ООН, оскільки право росії на вето у Раді Безпеки є парадоксом, коли держава-агресор має таку важливу роль у міжнародних рішеннях. Таким чином, виключення росії з ООН є важливим

кроком для забезпечення світової безпеки, особливо з урахуванням наявності юридичних підстав для цього. Також варто відзначити, що національні стратегічні інтереси повинні бути поєднані з міжнародними зусиллями для забезпечення стабільності. У цьому контексті важливими є нові ініціативи для розвитку європейської автономії в сфері безпеки, а також укріплення співпраці між країнами - членами НАТО і ЄС.

Крім того, крім збільшення витрат на власну оборону та змін у структурі військ і розташуванні ядерних сил, Європі також потрібно переглянути роль України в системі європейської безпеки. Угоди про гарантії безпеки між Україною та країнами - свідками (Британією, Німеччиною та Францією) є практичним кроком у напрямку включення України до загальноєвропейської системи безпеки. Проте ці угоди розглядаються як тимчасові, до того часу, поки Україна не стане членом НАТО, оскільки тільки Альянс може гарантувати її та європейську безпеку.

Отже в загальному можна сказати що європейська система безпеки тісно пов'язана з існуванням України як держави, і в даний момент це особливо актуально. Україна зараз ціною тимчасової втрати своїх територій, ціною безповоротних втрат своїх громадян та військових забезпечує безпеку та мир Європи, тому європейським лідерам необхідно докладати набагато більше зусиль для забезпечення допомоги Україні. Крім того, необхідно враховувати, що геополітична ситуація продовжує змінюватися. Тому Європа має бути готова до нових викликів і адаптувати свої стратегії відповідно до динамічних умов. Підтримка України та її інтеграція в європейські структури безпеки є не тільки питанням моральної відповідальності, але й стратегічної необхідності для забезпечення довгострокового миру і стабільності на континенті.

ВИСНОВОКИ

В межах даної роботи конкретизовано деякі методологічні положення для ефективного її впровадження і функціонування в Україні сфери воєнної безпеки як складованої національної безпеки. З урахуванням повномасштабного збройного вторгнення росії на територію України та глобальних викликів у сфері безпеки, воєнна безпека стає стратегічно важливим аспектом, що охоплює інтеграцію економічного, соціального, політичного, науково-технічного, духовного та військового потенціалів.

1. Запропоновано розробити «Доктрину воєнної безпеки в умовах війни», яка повинна вирішити кілька ключових завдань. По-перше, забезпечити професіоналізацію Збройних сил України, оптимізувати державне управління в оборонно-промисловому комплексі та суттєво збільшити фінансування наукових досліджень для створення новітніх засобів захисту та інноваційної зброї. По-друге, врахувати сучасні глобальні виклики і загрози при проведенні досліджень у сфері воєнної безпеки. По-третє, виокремити та вирішити питання економічної, екологічної, кадрової та продовольчої безпеки в контексті гарантування воєнної безпеки. По-четверте, визначити пріоритети розвитку воєнної безпеки на короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий періоди (5, 10 та 30 років).

2. Визначено, що стратегічні оборонні документи є важливим інструментом для керівництва країни в плануванні та реалізації політики у сфері оборони та національної безпеки. Вони допомагають країні ефективно реагувати на реальні або потенційні загрози та забезпечувати обороноздатність країни. В цілому Україна має досить широкий спектр нормативно-правових та нормативних актів, які є правовою основою для реалізації державної політики країни по забезпеченню обороноздатності країни. Стан справ наявної ситуацію, яка склалась в країні, законодавство у

сферах національної безпеки, зокрема воєнної, як її складової, має ситуативно оновлюватись і враховувати виклики, які виникають чи можуть виникнути перед нашою державою для своєчасного реагування.

3. Автор дійшов до висновку, що Національна гвардія України, Державна спеціальна служба транспорту, Служба безпеки України та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України – є важливими складовими державного апарату з підтримки національної безпеки та оборони, а також суб'єктами, яким відведена вагома роль у системі воєнної безпеки держави. Уточнено, що безпосереднє завдання системи воєнної безпеки України є забезпечення максимального захисту держави у випадку збройної агресії, що було доведено в ході повномасштабного збройного вторгнення росії на територію України.

4. Запропоновано підходи щодо розвитку Україною власних можливостей для забезпечення національної безпеки та стабільності. Як незалежна країна, Україна має право обирати свою участь у різних системах та альянсах для колективної безпеки, щоб гарантувати свій суверенітет і територіальну цілісність. Визначено ключові напрямки політики, які включають посилення обороноздатності, пошук зовнішніх гарантій безпеки, розвиток співпраці з партнерами, відновлення економіки та вдосконалення управління державою.

5. Додатково приділено увагу тому, що Збройні сили України і всі складові, які до них належать є ефективним і дієвим інструментом в руках державної влади з метою забезпечення воєнної безпеки держави. Враховуючи ситуацію викликану повномасштабним збройним вторгненням в Україну з боку росії Збройні сили України показали свою дієвість та ефективність, нанесли противнику значні втрати і звільнили значні території, які були окуповані противником. На даний момент Збройні сили України, як ключова складова сил оборони продовжують виконувати завдання з відсічі збройної агресії проти України, і використовують для цього всі наявні в них сили та засоби, одночасно з цим демонструючи всьому світу свої можливості,

та посиляючи раз за разом сигнал про те що воєнна безпека є ключовим фактором існування будь якої держави світу.

6. Національна гвардія України, яка має статус військового формування та здійснює правоохоронні функції, є важливим суб'єктом забезпечення оборони держави. Вона активно бере участь у стримуванні ворожої агресії та розв'язанні збройних конфліктів, проводячи воєнні дії та допомагаючи в забезпеченні територіальної оборони. Незважаючи на те, що Закон про Національну гвардію України був прийнятий у 2014 році після початку військової агресії з боку Росії, аналіз та досвід її роботи показують, що є потреба в подальшому законодавчому врегулюванні деяких питань. Серед них визначення чітких завдань та функцій умовах воєнного стану, покращення системи управління та вирівнювання її структури за стандартами НАТО, нормативно-правове забезпечення взаємодії з іншими складовими сил оборони, а також інтеграція системи підготовки НГУ в загальну систему підготовки оборонних сил.

7. Визначено, що стабільність суспільства під впливом військової експансії значною мірою залежить від якості вирішення основних завдань збройними силами будь якої держави. Таким чином, воєнна безпека не лише впливає на життєздатність та розвиток суспільства, але й є ключовим фактором стабільності. Вирішення завдань воєнної безпеки в сучасних умовах потребує не лише зусиль військових організацій, але й врахування підсистеми воєнної безпеки, що впливає на стабільність суспільства. В умовах існуючої збройної агресії росії проти України основні завдання сил оборони спрямованні на її відбиття та звільнення українських територій які на даний час окуповані російською армією. Тому говорити про стабільність суспільства в умовах існуючої збройної агресії зараз не можливо, для його досягнення необхідне забезпечення перш за все безпеки громадян, але цього не вдається досягти через значну перевагу противника в ресурсах і засобах боротьби і терору.

8. В ході дослідження було встановлено що європейська система безпеки тісно пов'язана з існуванням України як держави, і в даний момент це особливо актуально. Україна зараз ціною тимчасової втрати своїх територій, ціною безповоротних втрат своїх громадян та військових забезпечує безпеку та мир Європи, тому європейським лідерам необхідно докладати набагато більше зусиль для забезпечення допомоги Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Збройні сили незалежної України. Перші 10 років (1991–2001) / Рибак М. І., Смолянчук В. Ф., Цурюпа М. В. та ін.; за ред. В. В. Бринцева. Київ: НАОУ, 2006. 378 с.
2. Чорний В. С. Військова організація України: становлення та перспективи розвитку: монографія. Ніжин : ТОВ «Видавництво «АспектПоліграф», 2009. 368 с.
3. Про військові формування на Україні : Постанова Верховної Ради України від 24 серп. 1991 р. № 1431-ХІІ. Відомості Верховної Ради. 1991. № 38, Ст. 506.
4. Національна безпека держави: особливості забезпечення у режимі воєнного стану / О. Васильчишин та ін. Економічний аналіз. 2022. Том 32. № 4. С. 289–297. DOI: 10.35774/econa2022.04.289
5. Чобіток П. Воєнна безпека держави у доктрині забезпечення національної безпеки. Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право». 2013. Вип. 8. С. 283–291.
6. Захирова В. И. Военная безопасность и внешняя политика государства. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». 2014. № 1 (20). С. 121–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_1_17
7. Ковалів М., Іваха В. Воєнна безпека як чинник стабільності суспільства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 3. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1903/1/3-2015km_vchss.pdf
8. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки

України» від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021/conv#Text> (Дата звернення: 16.01.2025)

9. Основи стратегії національної безпеки та оборони держави : підручник / О. Дузь-Крятченко та ін. ; за заг. ред. В.М. Телелима. 3-є вид., перероб. і доп. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. 620 с.

10. Арутюнян Артак. Потенциал военной безопасности государства: сущность, структура и особенности. Գիտական Գրքեր / Scientific Artsakh. 2021. № 1 (8). С. 54–63

11. Воєнна безпека як категорія воєнної науки та складова національної безпеки України / В.П. Шкідченко, В.Д. Кохно // Наука і оборона. 2000. № 2. С. 3–7.

12. Погібко О.І. Нормативно-правові питання розвитку системи забезпечення воєнної безпеки – складової національної безпеки і оборони України. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1463/23/>

13. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 16.01.2025)

14. Богданович В.Ю., Свида І.Ю., Скулиш Є.Д. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України : монографія: у 7 т. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБУ, 2012. Т. 4: Воєнна безпека держави і шляхи її забезпечення / за заг. ред. Є.Д. Скулиша. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБУ, 2012. 464 с.

15. Сокурєнко В.В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 574 с.

16. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Дата звернення: 16.01.2025)

17. Закон України від 13.03.2014 № 876-VII «Про Національну гвардію України». (Дата звернення: 16.01.2025)

18. Візія Національної гвардії України 2035, Головне управління Національної гвардії України, Київ, серпень 2021. (Дата звернення: 16.01.2025)
19. Бжезінський, З. (2000). Велика шахівниця. Львів – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 236 с.
20. Декларація про державний суверенітет України від 16 лип. 1990 р. № 55-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429.
21. The Security Sector Legislation / Editors: J. Golston, Ph. Flury, S. Piroshkov; Translators: S. Loboda, O. Bobyr. Geneva: Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2006. 909 p.
22. Про стан проведення воєнної політики України та реалізації законодавчих актів з питань військової сфери: Постанова Верховної Ради України від 8 квіт. 1992 р. № 2257-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 29. Ст. 401.
23. Требін М. П. Армія в системі української державності. Українська державність: становлення, досвід, проблеми (за матеріалами ХІІ Харків. політолог. читань). Харків: Право, 2001.
24. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 2: Д–Й. 1999. 744 с.
25. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 4-те вид. Київ: Алерта, 2016. 528 с. С. 163, 165.
26. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 23 берез. 2017 р. № 164. Офіційний вісник України. 2017. № 61. Ст. 1886.
27. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2007. 1099 с.
28. Кельман М. С., Мурашин О. Г., Сухицька Н. В. Теорія держави і права (схеми, таблиці, поняття): навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 148 с.

29. Сокурєнко В. В. Характеристика системи Збройних Сил України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. Одеса, 2015. № 15. Т. 1. С. 74–76.
30. Коропатнік І. М. Взаємодія громадянського суспільства і Збройних Сил України: адміністративно-правові засади: монографія. Київ: «МП Леся», 2016. 412 с.
31. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1934-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 108. (Дата звернення: 16.01.2025)
32. Про оборону України : Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1932-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (Дата звернення: 16.01.2025)
33. Телелим В. М. Основні проблеми створення і розвитку сектору безпеки і оборони держави в умовах гібридної війни. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України: матеріали МНПК (Київ, 24 листоп. 2017 р.): у 2 т. Київ: Нац. акад. прокуратури, 2017. Т. 1. 476 с.
34. Настільна книга військового прокурора: наук.-практ. посіб. Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2017. 530 с.
35. Горovenко В., Тютюнник В. Приватні воєнні компанії: міжнародний досвід і можливі шляхи його реалізації в Україні. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2015/11/private-military-companies.html> (Дата звернення: 16.01.2025).
36. Пашинський В. Й. Збройні Сили України в системі забезпечення оборони держави. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 4. С. 102–105.
37. Контроль та управління: актуальність парламентського контролю над сектором безпеки та його реформування: зб. ст. з фундамент. аспектів парламентського контролю над сектором безпеки / Г. Борн, Ф. Флурі, С. Ланн та ін. Київ: За друга, 2005. 179 с.

38. Богуцький П. П. Військове право України: джерела, структура та розвиток: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 188 с.

39. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони»: Указ Президента України від 14 берез. 2016 р. № 92/2016. Офіційний вісник України. 2016. № 23. Ст. 898.

40. Про внесення змін до Закону України «Про Національну гвардію України» щодо удосконалення правових засад діяльності Національної гвардії України: Закон України 24 груд. 2015 р. № 920-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 3. Ст. 35. (Дата звернення: 16.01.2025)

41. Кривенко О. В. Роль і місце Національної гвардії України в секторі безпеки та оборони. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України: матеріали ВУНПК (Київ, 25–26 жовт. 2016 р.). Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2016. 363 с.

42. Шмаков О. М., Бабков Ю. П. Проблеми визначення меж застосування Національної гвардії України у сфері забезпечення безпеки і оборони. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України: матеріали МНПК (Київ, 24 листоп. 2017 р.): у 2 т. Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2017. Т. 1. 476 с.

43. Capabilities-Based Defense Planning: Techniques Applicable to NATO and Partnership for Peace Countries/ Young Thomas-Durell//Connections: The Quarterly Journal 5, no. 1, 2006. – p. 35-54.

44. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2016 р. № 418-р. Офіційний вісник України. 2016. № 47. Ст. 1709. (Дата звернення: 16.01.2025)

45. Агапова О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної гвардії України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 244 с. С. 62.